

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΗΤΑΝ ΕΒΡΑΙΟΣ

Τό μήνυμα καί τό δράμα τοῦ Πάσχα πρέπει, ἀναμφίβολα, νά εἶναι ὅτι ὁ θρίαμβος τῆς Ἀνάστασης ἀποτε-
λεῖ μιά οἰκουμενική ἀλήθεια, τήν ἐμπειρία τῆς ὁποίας μοιράζεται ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα. Ἀγκαλιάζοντας
ὁ Χριστιανός ὅλη τήν ἀνθρωπότητα πρέπει, ἀναγκαστικά, νά ξεκινήσει ἀπό τοὺς Ἑβραίους. Ἐδῶ ὑπάρχει
ἕνα ἡμιτελές ἔργο, μιά κληρονομιά γιά νά γιатρευθεῖ πολὺ παλιές πληγές. Ὁ Ἰησοῦς ἦταν Ἑβραῖος. Ἡ Χρι-
στιανική Ἐκκλησία ξεκίνησε ἀπὸ Ἑβραίους. Ἡ Βίβλος, γραμμένη ἀπὸ Ἑβραίους, παρέχει σ' ὅλους τοὺς
Χριστιανούς, τίς βασικές γνώσεις τους περὶ Θεοῦ, χωρίς τίς ὁποῖες θά ἐστεροῦντο τῆς θεμελιώδους θεολο-
γίας καί ἠθικῆς, πού εἶναι κοινὴ σέ ἀμφότερες τίς θρησκείες.

Ἐπαναλαμβάνοντας τό ἱστορικό τοῦ Πάσχα, ὁ Χριστιανός δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει νά ἀντιμετωπίζει τήν
οὐσία τοῦ Χριστιανικοῦ ἀντισημιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος, ἄσχετα μέ ὅλες τίς λοιπές κοινωνικές αἰτίες καί ἐκδηλώ-
σεις αὐτῆς τῆς προκαταλήψεως, παραμένει, καθόλη τῇ διάρκειᾳ αὐτῶν τῶν ἐτῶν, ἡ ἰσχυρότερη κινητήρια
δύναμη.

Ὁ ἀντισημιτισμός μπορεῖ νά προϋπήρξε τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ κύριες ρίζες του, ὅμως, ὑπάρχουν στήν
καρδιά τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης. Συνδέεται, ἀναπόσπαστα, μέ τήν ὁδο καί τήν ἐπικράτηση τῆς Χριστια-
νοσύνης, παρὰ τό γεγονός ὅτι ξεκίνησε σάν μιά οἰκογενειακὴ διαμάχη ἀνάμεσα σέ διάφορες ὁμάδες τῆς
Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ ἀνά τήν Εὐρώπῃ Ἑβραϊκές κοινότητες εἶναι αὐτές πού βοήθησαν στήν ἐξάπλωση τοῦ ἀρχέγονου Χρι-
στιανισμοῦ, παρόλον ὅτι ἡ ἔντασις στίς σχέσεις ἀνάμεσα σέ προσήλυτους καί μὴ προσήλυτους ἐδήγη-
σε σέ κάποια μορφή ἐμφυλίου Ἑβραϊκοῦ πολέμου κατὰ τίς πρῶτες ἑκατονταετηρίδες τοῦ Χριστιανισμοῦ.
Τό Ταλμούδ ξεχώρισε τοὺς Χριστιανούς μέ ἐιδικές κακολογίες, ἐνῶ οἱ διδασκαλίες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου
ἀπέβλεπαν στό πῶς νά ἀπογαλακτίσουν τήν Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τήν Ἑβραϊκὴ ἰδιαιτερότητα, ἔτσι ὥ-
στε ὁ Χριστιανισμός ἀντὶ νά παραμείνει μιά μικρὴ Ἑβραϊκὴ αἵρεσις, πού θά φιλονικοῦσε μέ ἄλλους Ὀρθό-
δοξους Ἑβραίους, νά ἐμπνεύσει καί νά ἀγκαλιάσει μέσα στό μῆνυμά της ὅλο τὸν κόσμον.

Ἀκόμα ἀργότερα οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀντιμετωπίζοντας κάποια ἀνασφάλεια, δισισθάνονται
ὅτι ἡ ἐγκυρότητα τῆς πίστεως στὸν Χριστό μπορούσε νά ἐδραιωθεῖ μόνο μέσω ἑνὸς μαζικοῦ προσηλυτι-
σμοῦ τῶν Ἑβραίων. Ἡ ἐπιχειρηματολογία ἐντατικοποιήθηκε, μέ τὴ Βίβλο χρησιμοποιοῦμενη ἀπὸ ἀμφότε-
ρες τίς πλευρές γιά νά ἀποδείξουν ἢ νά ἀρνηθοῦν τήν ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν. Ἀρχικά οἱ Ἑβραϊκές
κοινότητες ἐχαιρον προνομίων πού τοὺς παρέχον οἱ νομοθεσίες καί πού δέν παρεχωροῦντο ἀντίστοιχα
στοὺς Χριστιανούς. Ἐπικρατοῦσε μεγάλῃ πικρία γι' αὐτὸ καί ἡ θεολογικὴ βάση τοῦ Χριστιανικοῦ ἀντιου-
δαισμοῦ ἐνισχύθηκε ἐπιπλέον καί ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια μίση.

Ὅταν ἡ Αὐτοκρατορία ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμό σταμάτησε ἡ ἀπολογητικὴ καί τῇ θέσῃ της πῆρε ἡ
ἐκδίκηση. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀπευθύνθηκε πρὸς τοὺς Ἑβραίους σάν ἀφέντης καί ἡ θεολογικὴ ἐπι-
χειρηματολογία προσέλαβε μιά σκληρότερη ὁψη ἰσχύος καί νομοθεσίας. Οἱ Χριστιανοὶ ἠγγέτες προσπάθη-
σαν ἀκόμη καί νά ἐξαλείψουν τήν ἐβραϊκότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ μανία καί ὁ φανατισμός τῆς Χρι-
στιανικῆς μισαλλοδοξίας ἐπικράτησαν καί ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε μέ τέτοια μαχητικότητα τίς ὑποθέσεις της
ὥστε ἐπὶ αἰῶνες ὁ ἀντιουδαϊσμός ὑπῆρξε βασικὰ θρησκευτικός καί κατευθύνετο ἀπὸ τὸ ἱερατεῖο, οἱ δὲ
Ἑβραῖοι ἀπεμονώνοντο στὰ γκέττο τους.

Καθὼς ἡ Χριστιανοσύνη ἐπεκτείνεται, οἱ Ἑβραῖοι παρέμειναν θεατὲς στὴ διαδικασία τῆς διαμορφώσεως
τῶν ἐθνῶν. Ποτὲ δέν συμμετέσχον. Ἡ κοινωνικὴ τάξη ἦταν Χριστιανικὴ· οἱ Ἑβραῖοι δέν ἦταν. Ἔτσι ἐγίναν
ἀντικοινωνικοί. Ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἀρνοῦντο τήν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, κατέστησαν τὸν ἑαυτὸ
τους ἐχθρὸ τῆς κοινωνικῆς τάξεως.

Ἀκόμη καί μετὰ τὴ χειραφέτηση τοῦ 19ου αἰῶνα καί τήν ἐγκοσμοποίηση τῆς Εὐρώπης, διατηρήθηκε
στὸ Χριστιανὸ ἕνας ὑπολανθάνων ἀντισημιτισμός πού ἀπόρρεε ἀπὸ τὸν συλλογισμό ὅτι οἱ Ἑβραῖοι, κατὰ
κάποιον τρόπο, εἶχαν σφάλλει κι ἔπρεπε νά πληρώσουν τίς συνέπειες, ὅπως συμβολίζεται στὴν εἰκόνα τοῦ
περιπλανώμενου Ἰουδαίου, ὁ ὁποῖος τελοῦσε σέ μιά κατάσταση μονίμου ἐπιβεβλημένης τιμωρίας. Τοῦτο,
ἐκτός ἀπὸ τήν προσφορὰ κάποιας σαφοῦς δικαιολογίας γιά τοὺς τρομεροὺς διωγμούς πού ἐπέβαλλαν οἱ
Χριστιανοὶ στοὺς Ἑβραίους, ἐνεθάρρυνε ἐπίσης κάποιο συναίσθημα ὑπεροχῆς πού ἰσοδυναμοῦσε σχεδόν,
μέ ὑποσκέλιση τοῦ συναισθήματος τοῦ Ἑβραίου γιά ἀνωτερότητα καί ἰδιαιτερότητα. Τὸ συναίσθημα αὐτό
τροφοδοτήθηκε ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ μιά ἐνσυνειδήτη Χριστιανικὴ συλλογιστικὴ ὅτι ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι ἦταν, κατὰ
κάποιον τρόπο, ὑπεύθυνοι γιά τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ καί ὅτι ἐξακολουθοῦν νά εὐθύνονται, συλλογικά, ἐφά-
σον ἐξακολουθοῦν νά μὴν ἐκτιμοῦν τὸ Χριστιανικὸ μήνυμα.

Μετὰ εἴκοσι αἰῶνες ἀρκετὰ σημαίνει, ἀσφαλῶς, ἀρκετὰ. Καί τί ἀλήθεια ἔχει νά ἐπιδείξει ἡ Χριστιανοσύ-
νη κατ' αὐτοὺς τοὺς εἴκοσι αἰῶνες, πού θά μπορούσε καθ' οἰονδήποτε τρόπο νά δικαιολογήσει τὸν ἰσχυρι-
σμό ὅτι ἡ θέσῃ πού πρεσβεύει ὁ Χριστιανισμός εἶναι πράγματι ἀνώτερη; Ὁ Ντιωραέλι εἶπε ὅτι ὁ Χριστιανι-
σμός συμπλήρωσε τὸν Ἰουδαϊσμό. Ἰσως αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού φιλοδόξησε νά κάνει ἂν, ὅντως, εἶχε ὅλο-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 15

‘Ο διάλογος ανάμεσα στην ιουδαϊκή πίστη καί τήν ελληνική σκέψη

Τιμητική αναφορά στην μνήμη καί στό ἔργο τοῦ “Ελληνα Ἰουδαίου στοχαστῇ Μπαρούχ Σιμπή

Ἡ ἀποψινὴ ὁμιλία, τουλάχιστον γιὰ τὸν ὁμιλητὴ, ἔχει τὴ θέση μνημοσύνου τιμῆς γιὰ τὴν ἰσραηλιτικὴ κοινότητα τῆς Βέροιας, ἡ ὁποία ἐσθῆσε μὲ τραγικὸ τρόπο, στὴ διάρκεια τοῦ ναζιστικοῦ Ὀλοκαυτώματος.

Στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώθηκαν ἀπ’ τὸν ἅγιο Λουκά, ὀρισμένες εὐγενικές παρατηρήσεις γιὰ τοὺς Ἑβραίους αὐτῆς τῆς πόλης: «(Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Βέροιας ἦταν πιὸ εὐγενικοὶ ἀπ’ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ δέχτηκαν τὸν λόγο (τοῦ Εὐαγγελίου) μὲ μεγάλη προθυμία. Κάθε μέρα ἐξετάζαν τίς Γραφές, γιὰ νὰ δοῦν ἂν ἦταν ἔτσι τὰ πράγματα».) Πράξεις 17, 11–12.

Ἡ ἰουδαϊκὴ πίστη καὶ ἡ ἐλληνικὴ σκέψη, ὑπῆρξαν δυὸ πνευματικὰ φαινόμενα ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὴν περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Σ’ αὐτὴν τὴν περιοχὴ, ποὺ ἀληθινὰ ἀποτέλεσε χωνευτήρι πολιτισμῶν, τὴν περίοδο τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, τὰ δυὸ αὐτὰ φαινόμενα ἤρθαν σὲ ἀναπόφευκτη ἐπαφὴ. Στὴν πραγματικότητά ἄρχισε ἕνας γόνιμος διάλογος ἀνάμεσα στὸν Ἑλληνισμό καὶ τὸν Ἰουδαϊσμό, μὲ πρωταγωνιστὲς Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τοῦτο τὸ κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, ὑπῆρξε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους «ἡ ἡμετέρα Ἀλεξάνδρεια», ὅπως χαρακτηριστικὰ τὴν ἀναφέρει ὁ Φίλων στὸ ἔργο του Πρεσβεία πρὸς Γάϊον (22, 150). Ἀργότερα μιὰ ἄλλη πόλη τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ἡ Θεσσαλονίκη, τὸν 16ο αἰῶνα ὀνομάσθηκε ἀπ’ τὸν Σαμουὴλ Οὐσκους «πόλη καὶ μητέρα τοῦ Ἰσραὴλ» στὰ ἐβραϊκά «ἱρσαέ μπεισραέλ».

Οἱ ρίζες τῆς ἰουδαϊκῆς πίστεως, στὴν ὁλοκλήρωση μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο, πλουτισμένο μὲ τίς διδασχές τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοσοφίας, ἀποτέλεσαν τοὺς τρεῖς ἀποφασιστικούς παράγοντες, ποὺ διαμόρφωσαν τὴν πολιτιστικὴ ταυτότητα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου.

Ὁ συγγραφέας Χρῆστος Μαλεβίτης πολὺ σωστὰ ἔχει πεῖ, πὼς ὁ Ἰουδαϊσμός φανέρωσε στὸν κόσμο τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ Ἑλληνισμός τὸν Λόγο.

Εἶναι ἀλήθεια, πὼς κατὰ τὸ παρελθόν, πολὺ συχνὰ οἱ Χριστιανοὶ φερθήκαμε ἀδίκαια καὶ σκληρὰ στοὺς Ἰουδαίους. Παρασυρμένοι ἀπὸ τυφλὸ φανατισμό, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ θρῆι στὴρίγμα πουνενὰ στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἐπιτρέψαμε νὰ καλλιεργηθεῖ ἕνας ἀντισιμιτισμός, γιὰ τὸν ὁποῖο, εἶναι καιρὸς νὰ διακηρύξουμε τὴ μετάνοιά μας.

Οἱ διωγμοὶ τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης κατὰ τῶν Ἑβραίων τῆς Ἰσπανίας, τὰ πογκρόμ τῶν Ἑβραίων στὴν τσαρική Ρωσία καὶ τὸ ἔθιμο τοῦ καψίματος τοῦ Ἰούδα ποὺ λειτούργησε στὸν ἐλληνικὸ χώρο, ἀποτελοῦν γεγονότα, γιὰ τὰ ὁποῖα χρειάζεται

συνειδητὴ μεταστροφή. Ἐπιτέλους οἱ Χριστιανοὶ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐκκλησιαστικὴ ἢ ὁμολογιακὴ παράδοση, ἔχουμε χρέος ἀπέναντι σ’ Αὐτὸν ποὺ ὁμολογοῦμε Σωτῆρα, ἀπέναντι στὸν Ἑβραῖο Ἰησοῦ Χριστό, νὰ συμφιλωθοῦμε καὶ νὰ κατανοήσουμε τὸν Λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ.

Στὰ ἐλληνικὰ χρόνια, τὸ πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ ποὺ κυριαρχοῦσε, δηλαδή τὸ φαινόμενο τοῦ διαλόγου ἀνάμεσα σὲ διάφορες δοξασίες καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδραση μεταξὺ τῶν, συντέλεσε στὴ δημιουργία τῆς Ἰουδαίο-ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, μὲ κύριο ἐκφραστὴ τὸν Φίλωνα τὸν Ἀλεξανδρινό. Δὲν ἦταν ὁ μόνος, ἀλλὰ παρέμεινε ὁ πιὸ γνωστός.

Ὁ Φίλων (25 π.Χ. – 50 μ.Χ.) ὑπῆρξε πιστὸς Ἑβραῖος καὶ τηρητὴς τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου. Συγχρόνως, ἦταν ἐραστής τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Ὑπῆρξε ὁ πιστὸς καὶ μαζὶ ὁ φιλόδοσφος, ποὺ προσπάθησε νὰ συντελέσει στὴ σύζευξη τῶν ἰουδαϊκῶν Πνεύματος μὲ τὸν ἐλληνικὸ Λόγο. Πράγματι, ὁ Φίλων ὑπῆρξε ὁ στοχαστὴς, ὁ ὁποῖος ἐπεξεργάστηκε μιὰ ἔννοια διαδεδομένη στὴν ἐποχὴ του καὶ στὸ περιβάλλον του, τὴν ἔννοια τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἔδωσε βαθύτερες διαστάσεις. Ἐταί ποῦ ἀργότερα, ὁ θεόπνευστος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ν’ ἀρχίσει τὸ Εὐαγγέλιό του μὲ ἀναφορά στὸ Λόγο, ταυτίζοντάς τον μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ πνευματικὴ δημιουργία τοῦ Φίλωνος ἐπηρέασε θετικὰ τὴ χριστιανικὴ θεολογία τῶν πρώτων χρόνων, μὲ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἄσκησαν τὰ ὑπομνήματά του στὸν Κλήμη τὸν Ἀλεξανδρεῖα, στὸν Ὠριγένη, στὸν Ἀμβρόσιο τῶν Μεδιολάνων καὶ στὸν Αὐγουστίνου. Ἡ ἀλληγορικὴ ἐξηγητικὴ τῶν Γραφῶν (Π. Διαθήκη) ἀπ’ τὸν Φίλωνα καὶ τοὺς μαθητὲς του, νομίζουμε πὼς ἐπηρέασε τοὺς προσανατολισμούς τῆς γνωστῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Ὁ διάλογος ἀνάμεσα στὸν ἰουδαϊσμό καὶ τὸν ἑλληνισμό, μὰς ἀφῆσε ἕνα μνημειώδες πνευματικὸ ἔργο, ποὺ παραμένει ἐπίκαιρο καὶ ζωντανό καὶ στὴν ἐποχὴ μας. Τὴν μετάφραση τῆς Παλιᾶς Διαθήκης κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα. Τοῦτο τὸ ἔργο ἐγίνε γιὰ τίς πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς μεγαλύτερης τότε ἐβραϊκῆς κοινότητος, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη εἶχαν ἐσχάσει ριζικά τὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα. Νομίζω θὰ συμφωνήσετε ὅλοι, πὼς τοῦτο τὸ ἔργο εἶναι ζωντανό, παρὰ τὴν ἀρχαιότητά στὴν ὁποία ἀνάγεται ἡ δημιουργία του, ἀν λάβουμε ὑπ’ ὄψη, πὼς γιὰ πρώτη φορὰ ἐκδόθηκε ἀπ’ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἡ Παλιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα τὸ 1981.

Δυὸ ἄλλα βιβλία τῆς Παλιᾶς Διαθήκης, ὁ Ἐκκλησιαστής, γραμμένο περίπου τὸ 200 π.Χ. καὶ ἡ Σοφία Σολομώντος, γραμμένο περίπου τὸ 30 π.Χ. στὰ ἐλληνικά, χρησιμοποιοῦν ἐκφραστικὰ σχήματα γιὰ νὰ ἀποδώσουν τίς ἀλήθειες ποὺ περιέχουν, δανεισμένα ἀπ’ τὸν τρόπο ἐκφράσεως τῶν στωικῶν τὸ πρῶτο καὶ τῶν πυθαγορίων καὶ πλατωνικῶν τὸ δεύτερο. Μερικὰ ἐρευνητὲς, φτάνουν μέχρι τὸ σημεῖο νὰ ποῦν, ὅτι τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία, ἐκφράζουν φιλοσοφικὲς δοξασίες αὐτῶν τῶν σχολῶν.

Συνεχίζοντας αὐτὴν τὴν σύντομη ἐπισκόπηση στὶς ἐπαφές Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων στὰ ἐλληνιστικὰ χρόνια, πρέπει νὰ σταθοῦμε στὸν ἱστορικὸ Φλάβιο Ἰώσηπο, ποὺ ἔζησε τὸν 1ο αἰῶνα μ.Χ. (37 – 98 μ.Χ.). Ὁ Ἰώσηπος ἐξελλήνισε τὸ ἐβραϊκὸ τοῦ ὄνομα Ἰωσήφ καὶ ἔλαβε καὶ τὸ ρωμαϊκὸ Φλάβιος. Ὑπῆρξε

σοβαρός μελετητής του μωσαϊκού Νόμου και των ιδεών των Φαρισαίων, των Σαδουκαίων και των Έσσαιών. Επί τρία χρόνια αποσύρθηκε στην έρημο όντας μαθητής σπουδαίου Ιουδαίου δασκάλου. Η πνευματική κοινότητα των Έσσαιών, σπουδαία εύρηματα της οποίας αποτελούν οι γνωστοί Πάπυροι του Κουμράν, υπήρξε μία μυστικιστική αδελφότητα στους κόλπους του Ιουδαισμού των χρόνων του Ιησού και μετά, που μπορεί να χαρακτηριστεί σαν παράλληλο φαινόμενο με την κοινότητα των Πυθαγορίων. Ο Ίωσηπος έγραψε τόσο στην άραμαϊκή, όσο και στην ελληνική γλώσσα. Αν και δεν φαίνεται επηρεασμένος από την ελληνική φιλοσοφία, όπως ο Φίλων, εντούτοις σαν ιστορικός ανήκει με τό έργο του, στην ελληνική γραμματεία. Σ' ένα έργο του, ο Ίωσηπος περιγράφει την επίδραση του Ιουδαϊσμού στον ελληνιστικό περίγυρο. Σημειώνει λοιπόν: «Πρώτοι οι Έλληνες φιλόσοφοι βάδισαν πάνω στα διδάγματα του Μωυσή. Τά ίδια δογματίσαν γιά τό Θεό, τά ίδια δίδαξαν γιά τήν λιτότητα τής ζωής και τήν άλληλοδοθεία...» (Κατ' Απ. Α281).

Μιά άλλη σοβαρή πληροφορία γιά τίς σχέσεις Έλλήνων και Έβραιων στην αρχαιότητα, μάς δίνεται από τό δευτεροκανονικό βιβλίο τής Παλιάς Διαθήκης Μακαβαίων Α'. Στο 12ο κεφάλαιο του βιβλίου αυτού υπάρχουν οι έπιστολές του αρχιερέα Ιωνάθαν πρός τόν βασιλέα των Σπαρτιατών, και του βασιλέα πρός τόν αρχιερέα των Έβραιών. Πρίν από τίς έπιστολές αναφέρεται ή ύπαρξη συμμαχίας μεταξύ Ιουδαίων και Σπαρτιατών. Η έπιστολή του Ιωνάθαν αρχίζει έτσι: «Ιωνάθαν αρχιερέας και ή γερουσία του έθνους, και οι ιερείς και ό λοιπός δήμος των Ιουδαίων Σπαρτιάταις τοίς αδελφοίς χαίρειν... Στην άρχη τής ή έπιστολή των Σπαρτιατών λέει τά έξης: «Ονιάρης βασιλεύς Σπαρτιατών Ονία ιερεί μεγάλω χαίρειν. Εύρέθη έν γραφή περί τε των Σπαρτιατών και Ιουδαίων, ότι εισίν αδελφοί, και ότι εισίν εκ γένους Αβραάμ. Καί νυν άφ' ου έγνωμεν ταύτα, καλώς ποιήσετε γράφοντες ήμίν περί τής ειρήνης ήμών. Καί ήμείς δε αντιγράφομεν ήμίν, τά ήμών και ή ύπαρξις ήμών ήμίν έστι και τά ήμών ήμίν έστιν». Γιά τίς διπλωματικές και τίς πολιτικές σχέσεις των Έβραιών με τούς Σπαρτιάτες κάνει λόγο ο Ίωσηπος στό 13ο βιβλίο των Αρχαιολογικών του.

Η ελληνική γλώσσα υπήρξε τό μέσον επικοινωνίας των Έβραιών γιά πολλά χρόνια. Σέ κοινότητες τής Διασποράς, ή ελληνική γλώσσα ήταν ή μοναδική που χρησιμοποιούνταν, ακόμα και στην λατρεία. Αναφέρεται στό Ταλμούδ, πώς σέ μία περιοδεία του στη Μικρά Ασία, ο Ραμπί Μεήρ, δε θρήκε έβραϊκό κείμενο του βιβλίου τής Εσθήρ στις εκεί ιουδαϊκές κοινότητες. Η υπέρδοση τής ελληνικής γλώσσας και παιδείας άπ' τούς Έβραίους του 1ου - 4ου αιώνα μ.Χ. υπήρξε ένέργεια αντίστασης κατά τής ρωμαϊκής κατοχής τής Παλαιστίνης. Η παράδοση που διασώθηκε με τό Ταλμούδ, αναφέρεται γιά τόν Ραμπάν Γαμιέλ, τόν Γαμαλιήλ των Πράξεων των Αποστόλων, δάσκαλο του Αποστόλου Παύλου, ο οποίος υπήρξε ο διασημότερος νομοδιδάσκαλος τής εποχής του, ότι είχε χίλιους μαθητές. Άπ' αυτούς οι πεντακόσιοι σπουδάζαν τήν Τορά, τόν Νόμο του Μωυσή και οι άλλοι πεντακόσιοι τήν ελληνική γραμματεία. Στην Ίσπανία, μετά από άνασκαφές, βρέθηκαν τά έρείπια τής συναγωγής τής Έλχε του 5ου αιώνα. Όλες οι έπιγραφές, τής συναγωγής είναι στά ελληνικά. Γιά αιώνες βλέπουμε, πώς ή ιουδαϊκή πίστη και πνευματικότητα εκφράζεται με τήν ελληνική γλώσσα. Οι έπιτύμβιες πλάκες στά ιουδαϊκά νεκροταφεία, ήταν γραμμένες στά ελληνικά με μία δυό λέξεις μόνο στά έβραϊκά. Στο θαυμάσιο Λεύκωμα IN MEMORIAM, που έχει εκδόσει ή Ίσραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης στη μνήμη των 50.000 νεκρών τής στό Όλοκαύτωμα, υπάρχει ένα κομμάτι που παρουσιάζει τό έβραϊκό νεκροταφείο τής πόλης πρίν καταστραφεί. Εκεί σέ φωτογραφίες, υπάρχουν έπιτύμβιες πλάκες με ελληνικές έπιγραφές.

Ο αντίσημιτισμός, καθώς και κάθε μορφής ρατσισμός, αποτέλεσε και αποτελεί κληίδά του ανθρώπινου πολιτισμού. Τά αίτια του ρατσισμού, ποτέ, δεν υπήρξαν σοβαρά, από άποψη έπιστημονικής θεμελίωσης. Ο άπώτερος στόχος ήταν ένας, είτε νά εκμεταλλεύονται άπερίριστα οι άνώτερες ήθηθεν φυλές, τίς κατώτερες, είτε νά αντιμετώπισουν οικονομικούς ανταγωνιστές, με τήν επιστράτευση του φανατισμένου όχλου. Τό οικονομικό συμφέρον των λίγων συμμαχούσε με τόν φανατισμό των πολλών, ντυμένο μία διεστραμμένη αντίληψη περί θρησκείας. Η εκδίωξη των Έβραιων τής Αλεξάνδρειας τόν καιρό τής πατριαρχείας του Κυρίλλου, είναι τυ-

πικό παράδειγμα, που δείχνει τή βασιμότητα του πιό πάνω Ισχυρισμού.

Η Ορθόδοξος Έκκλησία, ποτέ δεν αποδέχθηκε μία θάναυση συμπεριφορά άπέναντι των Έβραιών. Αντίθετα, όταν δόθηκε άφορμή, προσπάθησε νά φανερώσει τήν αλήθεια τής διδαχής τής, ότι δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ έθνικου και Ιουδαίου, σύμφωνα με τή γνωστή φράση του αποστόλου Παύλου. Η αντιμετώπιση του ρατσισμού άπ' τήν ορθόδοξη Έκκλησία υπήρξε άποφασιστική, και προφητική.

Στά χρόνια τής ένετοκρατίας τής Κρήτης, οι επικυρίαρχοι του νησιού, ήρθαν σέ ρήξη με τούς Έβραίους γιά οικονομικούς λόγους. Ξέσπασε ένα κύμα αντίσημιτικών βιαιοτήτων, με τήν ενθάρρυνση του Λατίνου Πατριάρχη Μητροπόλεως Λαυρεντίου Ιουστινιανού. Όρισμένοι Ορθόδοξοι, παρασύρθηκαν σέ πράξεις βίας κατά των Έβραιών, οι όποιες καταγγέλλθηκαν στόν τότε Οικουμενικό Πατριάρχη Μητροπόλεως Γ' (1568). Ο Πατριάρχης έστειλε εγκύκλιο στους Χριστιανούς τής Κρήτης, ή όποία αναφέρει τά έξης: «Επειδή οι έν πάση τή νήσω εύρισκόμενοι Έβραίοι άνέφερον τή ήμών μετριότητα τής νήσου ταύτης και διαβολαίς άδίκους και παραλόγοις ζημιούσι και ένοχλούσιν αυτούς, πότε δε δι' εαυτών επιτίθενται τοιούτοις όρμη άτάκτωι και αύθαδείας μεστή, και πάσι τρόποις ακοποιείν αυτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθό έχουν παρά των πάντων Θεώ εκ τούτου νομιζόντες... όσοι των Χριστιανών τά τοιαύτα ποιούσι... υπάρχουν άφωρισμένοι... ή γάρ άδικία και συκοφαντία καθ' ου άνπραχθεί και τελεσθεί άδικία έστί τόν άδικούντα είναι άνευθυνον εκ του προφασίζεσθαι ότι έτερόδοξον ήδίκησε...» (Στ. Ξανθουδίδης. Οι Έβραίοι έν Κρήτη επί ένετοκρατίας. Εφην. ΑΛΛΑΓΗ. Ηράκλειο Κρήτης 1978). Εξάλλου, τήν ίδια εποχή που στην Δυτική Εύρώπη εμφανίσθηκαν οι πρώτοι θεωρητικοί του ρατσισμού, Γκομπινό και Τσάμπερλεν, πρόδρομοι του χιτλερικού Ρόζενμπεργκ, ή Σύνοδος τής Κωνσταντινουπόλεως του 1872, καταδικάζε σαν αίρεση τόν έθνοφυλετισμό. Πρόκειται γιά τήν πρώτη, μάλλον, καταδίκη του φαινομένου του ρατσισμού, από άνώτερο εκκλησιαστικό όργανο, σέ όλο τόν χριστιανικό κόσμο.

Νομίζω πώς από όσα έχω εκθέσει ήδη, βλέπουμε μία άμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ Έλληνισμού και Ιουδαϊσμού, ή όποία είναι ιδιαίτερα θετική και γιά τίς δύο πλευρές στά χρόνια τής ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής.

Επίσης άργότερα, σέ αντίθεση με τήν αντιμετώπιση των Έβραιων άπ' τήν Καθολική Έκκλησία τής Δύσης, ή Ορθόδοξος Έκκλησία τής Ανατολής, αντιμετώπιζει τούς Έβραίους χωρίς προκατάληψη και καταδικάζει με πατριαρχική εγκύκλιο πράξεις βίας έναντίον τους. Τέλος τό 1879 καταδικάζεται με συνοδική άπόφαση στην Ανατολή ό κάθε μορφής ρατσισμός.

Περνώντας σε μιάν εποχή πιά κοντινή σε μάς, δέν μπορούμε παρά νά μνημονεύουμε τόν 'Αβραάμ Μπεναρόγια. 'Ο Μπεναρόγια υπήρξε από τούς πρωτεργάτες του 'ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, ήταν μέλος του Κόμματος «Ελληνική Λαϊκή Δημοκρατία» του 'Αλεξ. Σβώλου καί αγωνιστής τής 'Εθνικής 'Αντίστασης. Γεύτηκε μέ πολλή πίκρα, μαζί μέ άλλους συναγωνιστές του, τήν αντίμετωση του μεταπολεμικού μας κράτους. 'Ο Μπεναρόγια μαζί μέ τόν Χασόν, ήταν συνιδρυτής τής Φεντερασιόν τής Θεσσαλονίκης, τής πρώτης πολυεθνικής συνδικαλιστικής οργάνωσης σ' όλο τό θαλασσινό χώρο, μέ σοσιαλιστικό προσανατολισμό, πού φάνηκε στήν υπό όθωμανική κατοχή βορειοελλαδική πρωτεύουσα. 'Ο Μπεναρόγια πέθανε πρίν λίγα χρόνια στό Τέλλ 'Αβιβ, μάς άφησε όμως κληρονομιά, τήν ήδη έκδοτικά εξαντλημένη Ιστορία του 'ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος.

'Απ' τό 1901 μέχρι τό 1931, τόσο λίγο, έζησε στήν 'ελληνική γή μιά ιδιαίτερα εύγενική φυσιογνωμία, του ποιητή Γιωσέφ 'Ελιγιά. 'Ηταν Γιαννιώτης στήν καταγωγή. 'Η παρουσία του στό 'ελληνικό γράμμα, άν καί σύντομη, δημιούργησε θετικές έντυπώσεις. Σίγουρα, άν ζούσε περισσότερα χρόνια ό 'Ελιγιά, ή 'ελληνική ποίηση θά ήταν πλουσιώτερη, καί μόνος αὐτός, ήταν σέ θέση νά φέρε πιά κοντά 'Εβραίους καί 'Ελληνες. Πέθανε από κοιλιακό τύφο ένα χρόνο μετά τό διορισμό του στό Γυμνάσιο του Κιλίκις, σάν καθηγητής τών Γαλλικών.

'Ο Στέφανος Δάφνης καί ή Χρυσάνθη Ζιταία του άφιέρωσαν ποιήματα. 'Ο Κωστής Παλαμάς, στίς 19 του Σεπτέμβριου 1931 έγραψε: «... Αλλά δέν έλειψε γιά τούτο νά τόν ξεχωρίσει ανάμεσα στους εργάτες τών ωραίων μας γραμμάτων. Καί ό θάνατός του, άλλοίμονο! μου τονώνει τήν ιδέα πώς έχάθη ένα κόσμημα μέσ' από τήν περιουσία μας πού έχει τόσο ανάγκη προσώπων γιά νά τήν πλουτίσουν. 'Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, έγραψε σέ σημειώμα του στό «Αθηναϊκά Νέα» τό 1939: «'Ο Γιωσέφ 'Ελιγιά, ό έκλεκτός 'Εβραίος είναι ό πρώτος μετά τήν άλεξανδρινήν περίοδο πού άποτελεί δεσμόν μεταξύ τών όμοφυλων του καί τών 'Ελλήνων. ... Άγαπούσα άνέκαθεν όν 'Εβραίους καί τούς άγαπώ περισσότερο άπό τούς έγγενούς τόν 'Ελληνοεβραίο 'Ελιγιά καί σάν ποιητή καί σάν άνθρωπο...» 'Ο Κ.Θ. Δημαράς στό 'Ελευθερον Βήμα τής 3ης 'Απριλίου 1939, έγραφε: «'Ο Γιωσέφ 'Ελιγιά δέν άνοιξε καινούργιους δρόμους μέσα στόν κόσμο τής τέχνης' αλλά πάτησε γερά τόν δρόμο πού οδηγεί από τά δημοτικά τραγούδια στόν Παλαμά καί άφησε βαθύ τό χνάρι του... άς μήν ξεχνούμε πώς ό λυρισμός έστάθηκε μιά από τίς μεγάλες προσφορές του 'εβραϊκού πνεύματος στήν ανθρωπότητα' καί ό 'Ελληνοεβραίος ό 'Ελιγιά έγγνώριζε νά συνδυάζη τόν λυρισμό πού είχε κληρονομήσει μέσα στό αίμα του μέ τήν μορφική επεξεργασία πού είναι του 'ελληνικού πνεύματος ή άπαίτηση. ...»

Τέλος, λίγους μήνες μετά τό θάνατο του ποιητή ό Μιχ. Άργυρόπουλος έγραψε: «... ό 'Ελιγιά πρωτόνοιε ένα δικό του ποιητικό γεφύρι, μέ τό όποϊόν επικοινωνήσε πρωτόφαντα ή 'ελληνική διάνοια μέ τήν 'εβραϊκή βιβλική Ποίηση. 'Ο χαμός του Γιωσέφ 'Ελιγιά, άποτελεί χαμό γιά τά 'ελληνικά γράμματα...» 'Ο Γιωσέφ 'Ελιγιά, υπήρξε σοδαρός μελετητής τής ταλμουδικής καί μεταταλμουδικής φιλοσοφίας καί συγχρόνως ένας συνειδητός δημοτικιστής Νεοέλληνας λογοτέχνης. 'Εκτός άπ' τό δικό του ποιητικό έργο, μάς άφησε καί όρισμένες μεταγραφές στήν 'ελληνική γλώσσα βιβλικών κειμένων όπως του ποιητικώτερου ποιήματος τής παγκόσμιας λογοτεχνίας του 'Ασματος 'Ασμάτων καί όρισμένων Ψαλμών του Δαβίδ.

Δέν είναι δυνατό νά τελειώσει ή άποψινή όμιλία, άν δέν κάνουμε άναφορά στό πρόσωπο καί τό έργο του Μπαρούχ Σιμπή.

'Ο Μπαρούχ Σιμπή, πού πέθανε στή Θεσσαλονίκη τό 1979, υπήρξε όπως χαρακτηριστικά έχει πεί ένας στενός φίλος του ό κ. Γιώργος Ζωγραφάκης, «ένας 'Εβραίος πού τίμησε τήν 'Ελλάδα - ένας 'Ελληνας πού τίμησε τό 'Ισραήλ».

'Ο Μπαρούχ Σιμπή μέσα στόν πνευματικό κόσμο τής χώρας μας, άπέτέλεσε μιά έντιμη παρουσία. Τό έργο του άναγνωρίσθηκε καί έκτιμήθηκε τόσο έδώ, όσο καί στό έξωτερικό. 'Ακούραστος, άγωνίστηκε όσα ζούσε, γιά τήν άλληλοκατάνοηση τής ιουδαϊκής Πίστης καί του 'ελληνικού Λόγου. 'Η πνευματική του προσπάθεια μπορεί νά συγκριθεί μ' εκείνη τών 'Εβραίων διανοητών τής άλεξανδρινής εποχής, του Φίλωνος, του 'Ιωσήπου καί του 'Αριστόβουλου. Μάς άφησε μεταφρά-

σεις συγχρόνων 'Εβραίων ποιητών, άρθρα του στό «Δελφικά Τετράδια», πού εξέδιδε μαζί μέ τόν Φοίβο Δέλφη, καθώς καί μελετήματα πού δημοσιεύθηκαν στό Μακεδονικό 'Ημερολόγιο του Ν. Σφενδόνη.

Μαζί μέ τόν Φοίβο Δέλφη καί μέσα από τά Δελφικά Τετράδια, προσπάθησαν νά προωθήσουν τό όραμα του μεγάλου, του 'εθνικού μας ποιητή 'Αγγελου Σικελιανού, γιά μιά σύγχρονη άναβίωση του πνεύματος τών άμφικτυωνιών. Είναι χαρακτηριστικό, πώς στήν 1η σελίδα τών Δελφικών Τετραδίων δημοσιεύτηκε άρθρο του Σιμπή, μέ τίτλο «Γιά ένα 'ελληνικό 'Ιδανικό». Τούτο μαρτυρεί πολλά, γιά τούς όραματισμούς του άνδρα.

Μέ όλο τό έργο του, ό Μπαρούχ Σιμπή, προσπάθησε νά διώξει μακριά τήν ελάχιστη καί κρυφή καχυποψία πού καλλιεργήθηκε στους Νεοέλληνες γιά τούς 'Εβραίους. Καί τούτο τό έργο τό έπιτελούσε μέ άνιδιότέλεια καί πίστη στήν άνάγκη τής κατανόησης τών δύο λαών.

Βαθύς γνώστης τής βιβλικής θεολογίας καί τών διδαχών του Ταλμούδ, έλαβε μέρος στό 1ο Παγκόσμιο 'Ιουδαϊκό Συνέδριο του 1957 στό Παρίσι. Τό 1966 εξέταλλο, έλαβε μέρος στό 1ο Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο πού έγινε στή Λάρισα, σάν εκπρόσωπος τής πνευματικής Θεσσαλονίκης. Οι εισηγήσεις του εκεί, θεωρήθηκαν σταθμοί γιά τά νεοελληνικά γράμματα Κορύφωση τής πνευματικής δημιουργίας του Μπαρούχ Σιμπή, άπέτέλεσαν τά τρία ολοκληρωμένα έργα του, «Οι 'Εβραίοι», μιά έπισκόπηση στήν Ιστορία τών 'Εβραίων από τήν εμφάνισή τους ως τά χρόνια του 'Ισλάμ, πού έκδόθηκε άπ' τίς έκδόσεις «Δωδώνη», ή «Φλεγόμενη Βάτος», μιά εισαγωγή στήν 'Ιουδαϊκή Σκέψη καί Πίστη, πού έκδόθηκε άπ' τόν ίδιο έκδοτικό οίκο καί ή «Άγκαδά», συλλογή τών 'εβραϊκών προσευχών του Πάσχα, πού έκδόθηκε άπ' τήν 'Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης τό 1970. Τό τελευταίο έργο του Σιμπή, δέν είναι ένα άπλό «προσευχητάρι». 'Εκτός από τίς μεταφράσεις 'εβραϊκών κειμένων σχολίων καί σημειώσεων, παρουσιάζει σημαντικά στοιχεία καί πληροφορίες γιά τή θρησκευτική ζωή τών 'Εβραίων τής Θεσσαλονίκης, περιέχει φωτογραφίες χειρογράφων καί παλιών έντύπων 'Άγκαδά, μωσαικά από συναγωγές άρχαίες καί άλλα εύρήματα, από κοινοτικά κτίρια καί συναγωγές τής «Μητέρας καί Πόλης του 'Ισραήλ».

'Επιθυμώ νά σταθώ λίγο στό έργο του Σιμπή, «Φλεγόμενη Βάτος». Είναι μιά σφαιρική παρουσίαση τής πνευματικής παράδοσης του Λαού 'Ισραήλ, έτσι όπως οικοδομήθηκε μέσα στους αιώνες καί ζυμώθηκε στίς πολύμορφες ταιριαφιές του «άγαπημένου λαού», του Θεού. Δυό κεφάλαια του διβλίου αναφέρονται, τό ένα στίς «'Ελληνο-εβραϊκές επαφές στήν άρχαιότητα - Πολιτικές καί διπλωματικές σχέσεις - Οι Ραββίνοι κι ή 'ελληνική παιδεία», τό άλλο στήν «'Επίδραση τής 'ελληνικής γλώσσας στή ραββινική φιλολογία - 'ελληνικές λέξεις στό Ταλμούδ - ή λέξη «πεσός».

'Ορισμένα κοινά σημεία στήν Ιστορία του 'Ελληνικού 'Εθνους καί του Λαού του 'Ισραήλ, πού έχουν σχέση μέ τήν ταυτότητα του κάθε λαού καί τόν δύσκολο άγώνα νά διατηρηθεί αὐτή η ταυτότητα, παρά τίς αντιξοότητες, ή συνύπαρξή μας στόν ίδιο γεωγραφικό χώρο' είναι στοιχεία πού θά έπρεπε νά μάς φέρουν κοντά, σέ μιά σχέση θαθειάς φιλίας καί κατανόησης. Παρόλα αυτά παρατηρούμε στόν τόπο μας, τήν εμφάνιση μιάς ύποπτης φιλολογίας, ή όποια έπιδιώκει νά δημιουργήσει τεχνικά, ένα αντίσημιτικό κλίμα.

'Εδώ καί τρεις δεκαετίες, τό 'Ισραήλ, σάν λαός καί σάν τόπος, βρίσκονται στό κέντρο του ζωηρού ένδιαφέροντος τής Ιστορίας του κόσμου. 'Η προφητεία του 'Ιεζεκιήλ (κεφ. 37) γιά τό σύναγμα καί τό ζωντάνεμα τών ξεραμένων όστών, έπαληθεύτηκε κι είναι τούτο δείκτης τής ώρας τής συνάντησης όλων τών λαών, γιά όσους δέχονται τό μήνυμα τής Βίβλου καί τήν πραγματικότητα τής Ιστορίας.

Χωρίς προκατάληψη πολιτιστικού σωβινισμού, θά ήταν σκόπιμο νά σημειώσουμε ότι οι καρποί του διαλόγου μεταξύ τών 'Ιουδαίων καί τών 'Ελλήνων, υπήρξαν σημαντικοί γιά όλη τήν ανθρωπότητα. 'Η ιουδαϊκή πνευματικότητα, ή όποια εκφράστηκε μέσα από τήν βιβλική πίστη σ' έναν μοναδικό, υπερβατικό καί προσωπικό Θεό, τόν 'Ιαθέ, ό όποιος έπλασε τόν άνθρωπο «κατ' εικόνα καί όμοίωσιν» του, σέ αντίθεση μέ τίς ποικίλες πίστες στόν πλήθος τών ειδώλων, είχε συμβάλλει άποφασιστικά στήν άνάπτυξη τής ιδέας τής άξιοπρεπείας καί

της μοναδικότητας του ανθρώπινου προσώπου και στην αποδέσμευση της ανθρώπινης ύπαρξης από την άλλοτρωτική επίδραση των πρωτόγονων θρησκευτικών συστημάτων.

Ο προφητισμός, από την άλλη μεριά, ως πνευματικό και κοινωνικό κίνημα στην Ιουδαϊκή κοινότητα, υπήρξε αναμφίβολα, κατεξοχήν αυθεντική κραυγή, με την οποία είχε διαδραματιστεί, για πρώτη φορά στην Ιστορία, η απαίτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού των κοινωνικών δικαιωμάτων του ανθρώπου, ως θεμελιακής προϋπόθεσης για την επικράτηση της Ειρήνης.

Αυτά τα δύο θεμελιώδη στοιχεία του Ιουδαισμού, άνακεφαλαίωμένα στη διδαχή του Ήσου, μαζί με την Έλληνική Αισθητική, που πρόβαλλε τις έννοιες του κάλλους και της αρμονίας, καθώς και ο φιλοσοφικός στοχασμός, που άνοιξε στον Έλληνικό χώρο, ως διεργασία ανίχνευσης της Αιτίας των πραγμάτων και ως έρευνα των πηγών της γνώσης (Έπιστημολογία), υπήρξαν τα θεμέλια του Εύρωπαϊκού πολιτισμού.

Η Έλληνοϊουδαϊκή πολιτιστική παρουσία, αποτέλεσε τη μήτρα του Εύρωπαϊκού Ούμανισμού και της Εύρωπαϊκής επισημής.

Τέλος, στην περίοδο του δυτικοευρωπαϊκού Μεσαίωνα, η άναβιση από τη μία μεριά, φιλοσοφικών άρχων των Πυθαγορίων, των Νεοπλατωνικών και της Μεθοδολογίας των αρχαιοελληνικών μυστηρίων (Έλευσινίων, Όρφικών κ.λ.π.), και από την άλλη, η ταυτόχρονη καλλιέργεια της μυστικιστικής παράδοσης της Ιουδαϊκής Καμπαλά, σε μικρές καταρχήν ομάδες ελεύθερων στοχαστών συνέθεσαν στην προετοιμασία των φαινομένων της Άναγέννησης, της Μεταρρύθμισης και των άλλων αλλαγών που σημάδεψαν την παραπέρα πορεία και εξέλιξη του Δυτικού Κόσμου.

Ο διάλογος μεταξύ Ισραήλ και Έλλήνων που άρχισε με πολλές έλπίδες μπορεί και σήμερα να αναπτυχθεί. Η όμιλία αυτή, αποτελεί μία ελάχιστη προσπάθεια, ένα άσημαντο λιθαράκι με τον παραπάνω στόχο.

Για την όμιλία αυτή χρησιμοποιήθηκαν σαν βοηθήματα τα εξής:

- 1) Ν. Λούβαρι «Ιστορία της φιλοσοφίας», Α. τόμος, Έκδ. Έλευθερουδάκη.
- 2) Τσέλλερ-Νέστλε «Ιστορία της Έλληνικής Φιλοσοφίας» εκδ. 1942.
- 3) Μπ. Σιμπή «Η Φλεγόμενη Βάτος».
- 4) Γ. Ζωγράφου «Μπαρούχ Σιμπή».
- 5) Μ.Β. Σλίμ «Ο θριάμβος του Θεού στον κόσμο».
- 6) Πληροφορίες από τεύχη του περιοδικού «Ισραηλινά Νέα». Το κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης κατά τους Ό. εκδ. Λειψίας 1924.
- 7) Η εισήγηση του Δρα Άλεξάνδρου Παπαδερου στη Διορθόδοξη Διάσκεψη με θέμα την λειτουργική Διακονία της Έκκλησίας 1979.

Γιώργος Δουδός. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1949. Δικηγόρος απ' το 1975, στην αρχή στο Πρωτοδικείο Βέροιας, το 1983 μετατέθηκε στη Θεσσαλονίκη. Παρακολούθησε μεταπτυχιακά μαθήματα Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Νομικές έργασίες του δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό «Άρμενόπουλος». Έχει δώσει διαλέξεις στη Θεσσαλονίκη, στη Νάουσα, Βέροια και αλλού.

Έργασίες του πάνω σε θέματα νεώτερου πολιτισμού του τόπου και γενικού προβληματισμού: «Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης, πλησίασμα στον κόσμο του», «Τά ανθρώπινα δικαιώματα και το έργο της Διεθνούς Αμνηστίας», «Τό δημοτικό Τραγούδι της Νάουσας», «Ζητήματα Νεοελληνικής ταυτότητας», «Η όδός προς τό Φώς, παρουσίαση του ποιήματος του Άρνολντ» τό Φώς της Άσίας», «Η Όρθοδοξία του σήμερα» κ.ά.

Διατέλεσε μέλος της διοίκησης του Δικηγορικού Συλλόγου Βέροιας και είναι μέλος της Έλληνικής Έπιτροπής Διεθνούς Αμνηστίας

Από την επίμνημόσυνη δέηση. Στο μέσον ο ύπουργός Παιδείας κ. Άν. Κακλαμάνης.

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 10 Άπριλίου 1983, υπό την αιγίδα και όργάνωση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Άθηνών, επίμνημόσυνη δέηση στην μνήμη των Έβραίων Έλλήνων πολιτών, που ήταν μεταξύ των 6.000.000 θυμάτων της ναζιστικής θηριωδίας.

Η εκδήλωση έλαβε χώρα στο μνημείο θυμάτων ναζισμού στο Ισραηλιτικό τμήμα του Γ' Νεκροταφείου της Άθήνας, στην Κοκκινιά.

Μετά την επίμνημόσυνη δέηση, που έψαλε ο Σοφολογιάτορας Ραββίνος της Άθήνας κ. Άκώβ Άράρ, μίλησε για τό νόημα της έπετείου η Κα Ρασέλ Ραφαήλ και ακολούθησε κατάθεση στεφανιών από πολιτειακούς φορείς, οργανισμούς και οργανώσεις.

Η εκδήλωση, που έκλεισε με ενός λεπτού σιγή στην μνήμη των άθων θυμάτων, γίνεται κάθε χρόνο την ήμερα της έπετείου της εξέγερσης του Γκέττο της Βαρσοβίας και αποτελεί άφ' ενός άπότιση φόρου τιμής στά τραγικά θύματα των ναζί άπάνθρωπων «έγκληματιών πολέμου» και άφ' έτέρου προσπάθεια νά διατηρηθεί ζωντανή η ανάμνηση του τρομερού γεγονότος, που έπληξε πέρα από την Έβραϊκή την ανθρώπινη φυλή στό σύνολό της, με στόχο πάντα νά προλάβουμε την επανάληψη μιάς άνάλογης τραγωδίας στό μέλλον.

Τίμησαν με την παρουσία τους: Ο ύπουργός Παιδείας κ. Άπόστολος Κακλαμάνης, σαν εκπρόσωπος της Έλληνικής Κυβέρνησης, που κατέθεσε στεφάνι, ο Άντιπρόεδρος της βουλής κ. Παναγιώτης Κρητικός, ο Πρέσθης της Όμοσπονδιακής Γερμανίας κ. Χέλμουτ Σίγκριστ, ο Διπλωματικός Άντιπρόσωπος του Ισραήλ Πρεσβευτής κ. Γιεχέσκελ Μπαρνέα, οι βουλευτές, της « Νέας Δημοκρατίας» κ. Μιλτιάδης Έδερτ και του ΚΟ. ΔΗ. ΣΟ κ. Γεώργιος Πλυτάς, ο Άντιδήμαρχος Άθηναίων κ. Τρύφων Άθανασόπουλος, δημοσιογράφοι, δημοί ναζιστικών στρατοπέδων που διασώθηκαν, συγγενείς και φίλοι των θυμάτων και πλήθος κόσμου. Τήν εκδήλωση κάλυψαν τά τηλεοπτικά συνεργεία της ΕΡΤ 1 και ΕΡΤ 2.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α. Η ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΩΝ

Ότε οί Ένετοί περί τό 1210 μ.Χ. όριστικώς παρέμειναν έν Κρήτη, άρκετοί Έβραίοι έγκατεστάθησαν εις τάς πόλεις τής νήσου, όπως καί εις λοιπάς Ένετικές κτήσεις.

Ήτο τότε ή σκοτεινή του Μεσαιώνος εποχή, καθ' ήν ό θρησκευτικός φανατισμός καί ή άχαλίνωτος μισαλλοδοξία εύρισκε τά μάλλον πρόχειρα καί ακίνδυνα θύματα εις τήν περιφρονημένην καί πανταχού καταδιωκομένην αυτήν φυλήν.

Οί άδίακοποι διωγμοί, οί καθ' ήμέραν όνειδισμοί καί περιφρονήσεις καί αί άγρια επιθέσεις κατά τών Έβραίων έχάλυθωσαν ούτως ειπείν τάς ψυχάς των καταδιωκομένων, καί προσέδωκαν τήν αξιοθαύμαστον εκείνη καρτερίαν καί άντοχή, άτινα κατέστησαν τήν φυλήν αυτήν ικανήν νά άνθίσταται τελεσφόρως καί νά διατηρή μετά του πατρίου θρησκεύματος τήν φυλετικήν ύπόστασι καί τόν ιδιάζοντα χαρακτήρα αναλλοίωτον έν μέσω των κινδύνων καί των περιπετειών εις τάς χώρας τής έξορίας, όπου ή όργή του Θεοϋ έπίστευον ότι τούς διεσκόρπισεν.

Οί έν Κρήτη, υπό τήν προστασίαν του Ένετικού λένοντος άποικήσαντες Ιουδαίοι έπεδόθησαν μετά τής συνήθους αυτών εύφυίας καί δραστηριότητος εις τήν έμπορίαν καί τάς χρηματιστικές εργασίας, εις τά έργα δηλ. εκείνα, τά όποία ήσαν μέν άνέκαθεν αγαπητά εις αυτούς, εύρισκον δέ έξ άλλου καί έλευθερίαν τινά καί προστασίαν εις τήν εξάσκησην αυτών.

Η Ένετική Κυβέρνησις ήνέχθη τούς Έβραίους καί όπωσδήποτε έπροσάτευσεν αυτούς έν Κρήτη άλλα πάντοτε υπό τούς περιορισμούς εκείνους, οί όποιοι ήσαν γενικοί κατά τήν εποχήν αυτήν εις πάσας τάς χώρας τής Εύρώπης. Οί Ένετοί, λαός εμπόρων καί πολιτικών, κατενόησαν τήν χρησιμότητα τής φυλής αυτής εις τήν έμπορικήν καί πλουτολογικήν ανάπτυξιν των άποικιών των, ένέπνευσαν τήν έμπιστοσύνην εις τά Έβραϊκά κεφάλαια, καί προσείλκυσαν αυτά εις τάς ίδίας κτήσεις, όπου σημαντικόν όφελος ήδύναντο νά προσπορίζονται έξ αυτών.

Κατά τόν πρώτον αιώνα τής έν Κρήτη Ένετοκρατίας έλαχίστας περί αυτών έχομεν μέχρι τουδε ειδήσεις. Φαίνεται ότι μόνον έν τή συνθήκη του Άλεξίου Καλλέργη προς τήν Ένετικήν Δημοκρατίαν έν τω άρθρῳ 22 όρίζεται οί μουρτεμένοι (οί επαναστάται) οί Ιουδαίοι καί οί Χαλκιάδες νά ύπορουν κατοικιν όπου άν θελήσωσιν (1). Ό λόγος, δι' όν ό Καλλέργης έξεβίαζε τήν παραχώρησιν ταύτην, ήτο, ως φαίνεται, ότι έθεώρει χρησίμους τούς Έβραίους νά έλθωσι καί εις τάς επαρχίας χάριν άναπτύξεως του εμπορίου καί νά φέρωσιν εκεί καί τά χρηματικά των κεφάλαια. Έν ψ όμως ό Καλλέργης διά του άρθρου αυτού έφαίνετο προστατεύων τούς Έβραίους, εις τό άμέσως επόμενον 23 επέτυχε «νά μή πληρωθώσι τά δίκαια των παοίκων τής Κοινότητος των καθβαλαρίων καί των Έβραίων τόν καιρόν όπου ήσαν μουρτεμένοι», ήτοι νά χαρισθώσιν εις τούς δουλοπαοίκους τά φεουδαλικά τέλη προς τήν Δημόσιον καί τούς Φεουδάρχες καί οί τόκοι των χρημάτων προς τούς Έβραίους, έφ' όσον χρόνον διήρκεσεν ή επανάστασις, ήτοι επί 17 όλα έτη (1282 – 1299) καί τό κεφάλαιον δέ νά μή ζητηθι ειμή μετά δύο έτη καί τότε ουχί αναγκαστικός αλλά μέ άγάπην.(2)

ΓΙΩΣΕΦ ΕΒΛΑΓΩΝ: Αρχιεπίσκοπος Κρήτης.

Έκ των άνωτέρω έπίσημων ειδήσεων μανθάνομεν ότι οί Ιουδαίοι πρό πολλού θά ήσαν έγκατεστημένοι εις τάς πόλεις τής Κρήτης, καί ότι εδάνειζον χρήματα εις τάς πόλεις τής Κρήτης, καί ότι εδάνειζον χρήματα εις τούς έγχωρίους.

Μετά τήν συνθήκην του Καλλέργη κατ'ήκωσαν Ιουδαίοι τινες καί εις τάς επαρχίας, γνωρίζομεν δέ έκ μεταγενεστέρων ειδήσεων ότι κατ'ήκωσαν τινές εις τό Καινούργιον Καστέλλι τής Μεσαράς καί πιθανώς εις τό Καστέλλι Μονοφάτι (BONIFACIO) καί εις τό Καστέλλι του Μυλοποτάμου.

Οί περιορισμοί εις τούς όποιους πανταχού σχεδόν υπέκειντο οί Έβραίοι κατά τήν εποχήν αυτήν καί δη καί εις Κρήτην ήσαν περίπου οί έξής:

Ήσαν ύποχρεωμένοι νά κατοικώσιν εις ώρισμένον καί κενωρισμένον διαμέρισμα τής πόλεως τήν Έβραϊκήν (JBDEC-

CA, GHETTO) ή οποία ήτο περικλειστος, και καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐκλείεν ἡ μόνη πύλη ἡ ἀγούσα εἰς αὐτήν. Ἐντός τῆς Ἑβραϊκῆς ὑπῆρχεν ἡ συναγωγή των, καὶ ἐδῶ εἶχον τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήρια αὐτῶν οἱ Ἑβραῖοι, ἀπαγορευομένου νὰ κατοικῶσιν ἢ νὰ ἔχωσιν ἐργαστήρια ἐκτός αὐτῆς.

Ἐστεροῦντο συνήθως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγγείου κτήσεως ἐκτός τῆς Ἑβραϊκῆς, καὶ ἂν δέ ποτὲ ἐγίνοντο κύριοι ἀκινήτου περιουσίας ἐκτός αὐτῆς, ταχέως ἀνενεοῦτο ὁ περιορισμὸς αὐτός καὶ ὑποχρεοῦντο νὰ πωλῇσωσιν πάλιν αὐτήν.

Ἐν Ρεθύμνῃ λ.χ. μετ' ὅν καιρὸν καὶ κατ' ὀλίγον οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἐξέλθει τῆς Ἑβραϊκῆς, καὶ εἶχον καταλάβει μέρος τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πλατείας ἔχοντες ἐκεῖ καταστήματα καὶ ἀποθηκᾶς, εἰς τρόπον ὥστε ἀπέκλεισαν σχεδὸν τοὺς ἄλλους. Καταμνησθέντος τοῦ πράγματος εἰς τὴν κεντρικὴν Κυβέρνησιν, στέλλει αὕτη διαταγὴν εἰς τὸν Ρέκτωρα (Νομάρχην) Ρεθύμνης κατὰ τὸ 1412 νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν, νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ περιορισθῶσιν ἐντός τῆς Ἑβραϊκῆς των, ὅπως γίνεται καὶ εἰς Χάνδακα καὶ Χανία (3).

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐστεροῦντο παντός πολιτικοῦ δικαιώματος μὴ δύναμενοι νὰ ἀναμειγνύωνται παντάπασιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας μόνον τὰ θάρη ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ συμμερίζωνται.

Πολλοὶ καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς Ἑνετικὰς κτήσεις ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρωσιν πάντοτε διακριτικὸν τι σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο συνήθως ἓν Ο εἰς μέγεθος συνήθους ἀρτου ἐπερραμένον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνδύματος. Διὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ ὁμως Ἰουδαίους τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἐξηκριωμένον.

Καὶ αὐτοὶ μὲν ἦσαν οἱ ἐπίσημοι περιορισμοὶ εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἑβραῖοι ὑπεβάλλοντο ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Ἀλλὰ τὰ χειρότερα δι' αὐτοὺς ἦσαν ὅσα ἐκτός τοῦ νόμου ἐπάσχον, ἥτοι ἡ περιφρόνησις, αἱ ὕβρεις καὶ οἱ ἄλλοι ἐξευτελισμοὶ, τὰ ὁποῖα ἐφεύρισκεν ὁ ἀκμάζων καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐν μέρει καὶ κατόπιν θρησκευτικὸς φανατισμὸς, καὶ τὰ ὁποῖα ἡ καθίστης εἰς αὐτοὺς ἀθλιωτὴν τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ φεύγωσιν ἀλλαχοῦ, ὅπου δὲν θὰ εὕρισκον συνήθως καλυτέραν ὑποδοχὴν, ἢ τοὺς ἔκαμνε νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἱκεσίας καὶ ἀκόμη συνθηθέτερον καὶ τελεσφερότερον νὰ ἐξαγοράζωσι διὰ χρημάτων τὸ δικαίωμα τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας των καὶ ἐνίοτε τῆς ζωῆς των.

Ἐχομεν ἐκ τοῦ ἔτους 1387 διάταγμα τῆς Ἑνετικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὰς ἐν Κερκύρᾳ ἀρχάς περὶ τῶν ἐκεῖ Ἑβραίων, ὅπου ἐπάσχον φαίνεται τὰ πάνδενα. Παρόμοιά του τινα δὲν θπ' ἔλειπον ἐννοεῖται, καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑνετικὰς ἀποικίας καὶ δὴ καὶ τὴν Κρήτην, δι' ὃ καὶ παραθέτομεν περιλήψιν τοῦ περιέργου καὶ λιαν ἐνδεικτικοῦ ἐγγράφου. (4)

«Ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις διατάσσει νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Νομαρχῶν ἢ ἄλλων ὑπαλλήλων οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὰ νεκροταφεῖα των ἥτοι νὰ μὴ ἰδρύεται ἐκεῖ ἡ ἀγχόνη καὶ νὰ μὴ θανατώνωνται ἐκεῖ οἱ λησταὶ καὶ ἄλλοι κακοῦργοι.

Νὰ μὴ ἀναγκάζωσι τοὺς Ἑβραίους νὰ γίνωνται δῆμιοι, ἢ νὰ φυλάττωσι τοὺς καταδικασμένους.

Νὰ μὴ τοὺς ὑποχρεώωσι νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὰ δικαστήρια κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐορτῶν των, εἰμὴ ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ.

Νὰ μὴ ἐπιβαρύνωνται μετ' περισσότερα θάρη εἰς τὴν ἐξάρτησιν αλερῶν καὶ ἄλλων πλοίων τοῦ δημοσίου, νὰ μὴ ὑποχρεοῦνται νὰ δανείζωνται τὰς κλίνας των ἢ τὰ ζῶα των ἢ ἄλλα πράγματα ἰδικὰ των, τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμα εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενεῖάς των.

Νὰ μὴ ἐκτελῶσιν φυλακὰς (θάρδιες) περισσοτέρας τῶν τεσσάρων κατ' ἔτος, καὶ νὰ τὰς ἐκτελῶσι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καθ' ὃν καὶ οἱ χριστιανοί. Νὰ ἑξακολουθῶσι νὰ φέρωσι τὸ διακριτικὸν σημεῖον ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ ἀλλαχοῦ, ὅπως ἀρχαίως ἐῖθισται, οἱ δὲ Ρέκτωρες νὰ φροντίζωσιν, ὥστε ἡ συνήθεια αὕτη νὰ τηρῇται.

Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπάρχει ἀρχαίωςθεν συνήθεια νὰ λιθοβολῶνται κατὰ τινας ἡμέρας τοῦ ἔτους ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτου τοῦ μέσου σκοποῦσι νὰ ἐκθιάζωσιν αὐτοὺς νὰ δίδωσι χρήματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀντιβαίνει εἰς πᾶσαν φιλανθρωπίαν, διατάσσομεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ λιθοβολῶνται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ χριστιανῶν εἴτε ὑπαλλήλων εἴτε μὴ, εἴτε νύκτα εἴτε ἡμέραν παρὰ μετρίως καὶ παρ' ἐκείνων μόνον, οἱ ὁποῖοι ἀρχαίωςθεν τὸ συνεθίζον καὶ μόνον

הַשָּׂרֵם הַגָּדוֹל הַזֶּה הָיָה בְּיָמֵינוּ

ΑΒΡΑΑΜ ΕΒΛΑΓΩΝ: Ὑῖός τοῦ Γιωσέφ' Ἑβλαγών, τελευταῖος Ραββῖνος τῶν Χανίων. Συνελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν στὴν κατοχὴ. (Ἀπὸ τῆ Συλλογῆ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Μουσείου.)

κατ' ἐκείνας τὰς ὥρας, καθ' ἃς λιτανεῖται διὰ τῆς Ἑβραϊκῆς κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν πίστιν τῶν Γραικῶν».

Ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις φαίνεται ὅτι ἐθεώρησεν ἀδύνατον ἐνεκα τῆς πολυχρονίου συνηθείας τὴν τελειὰν ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ καὶ μόνον εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔκαμνον πρὸς χρηματισμὸν, ἀπηγόρευσε νὰ λαμβάνωσι μέρος, ἐπέτρεψε δὲ εἰς τὸν φανατικὸν ὄχλον νὰ ἐκτελῇ τὸν εὐσεθεῖ αὐτὸν πετροβολισμὸν κατὰ τὰς ὥρας, καθ' ἃς διήρχοντο αἱ λιτανεῖαι τῶν Ὁρθοδόξων πλησίων τῆς Ἑβραϊκῆς, διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα τῶν εὐλαβῶν Κερκυραίων ὑπηκόων, ἀπαγορεύουσα τόσον θεάρεστον ἔργον κατὰ τῶν βασανιστῶν τοῦ Σωτήρος!

Τὰ Ἑβραϊκά νεκροταφεῖα ἦσαν φαίνονται κοινὸς τόπος θανατικῶν ἐκτελέσεων τῶν καταδικαζομένων κακοποιῶν, καὶ πιθανῶς ἐκεῖ ἐθάπτοντο μετὰ τῇ ἐκτέλει. Τὸ πρᾶγμα ὑπονοεῖται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων τοῦ Κρητὸς στιχοῦργοῦ Στεφάνου Σαχλίκη, κατὰ τῆς περιβολῆς του κατὰ τὴν ἐποχὴν του πολιτικῆς Κουταγιώταινας (περὶ τὸ 1450).

Ὅλοι τὴν Ποθοτζουτζουνιά ὅλοι πομπεύετέ τὴν, παντοῦ τὴν διαλαλήσετε καὶ κουμουδέψετε τὴν, ἔς τὴν Ἀφεντιά τὴν βάλετε καὶ μαντατέψετε τὴν, καὶ ἔς τῶν Ἑβραίων τὰ μνήματα ὑπάτε θάψετε τὴν (5)

Πολλαχόθεν εἶναι μεμαρτυρημένον, ὅτι πολλοῦ καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ Ἑβραῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκτελῶσι χρεὴ δημίων καὶ βασανιστῶν τῶν καταδικαζομένων. Τὴν μεσαιωνικὴν ταύτην συνήθειαν ἠκολούθησαν κατόπιν καὶ οἱ Τούρκοι ἀναγκάζοντες τοὺς Ἑβραίους νὰ ἐκτελῶσι κατὰ τρόπον πολλὰκις σκληρόν τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν θανατικὰς ἀποφάσεις, καὶ νὰ πομπεύωσιν ἔπειτα τὰ πτώματα. Τοιαῦτα παραδείγματα ἔχομεν ἰδίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο θεθαίως κατ' ἀνάγκη ὥς τὰ πολλά, καὶ οὐχὶ πάντοτε ἐξ ἰδίας προαιρέσεως καὶ ἐξ ἀντιχριστιανικοῦ αἰσθήματος, ὅπως συνήθως λέγεται καὶ πιστεύεται. Ὅτι μὲ τὴν πολυχρόνιον συνήθειαν θὰ ἐγένετο καὶ ἐξ οὐχὶ πάντοτε δυσάρεστος, δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἂν μάλιστα σκεφθῶμεν, ὅτι δὲν ἔλειπον καὶ λόγοι δυσαρσεκειᾶς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ὅτι καὶ οἱ Ἑβραῖοι δὲν θὰ ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας ἐναντίον τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου, κατὰ τοῦ ὁποῖου θὰ εἶχον ἀφορμὰς μίσους καὶ μνησικακίας.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: Χανιά. Έρεμία της Συναγωγής (σύγχρονη εποχή). (Από τη Συλλογή του Έβραϊκού Μουσείου). **ΔΕΞΙΑ:** Κρήτη. Έβραϊκή οικογένεια άρχες 20ού αιώνα. (Από τη Συλλογή του Έβραϊκού Μουσείου).

«Άλλως τε οι Έβραιοι παντού και πάντοτε λόγω ιδίου συμφέροντος εκολάκευσαν τούς κρατούντας και ό ζήλος, όν επεδείκνουν πολλάκις περί τας εκτελέσεις, είχε σκοπόν να έλκύση τήν εύνοϊαν τών ισχυρών της ήμέρας.

Β.ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΙΣΦΟΡΑΙ, ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ

Τά θάρη, δι' όν επεφορτίζοντο οι έν Κρήτη Ιουδαίοι ήσαν πολλά και ένίοτε, φαίνεται, κατήντων δυσθάστακα. Έπληρωνον ώρισμένον ποσόν χρημάτων κατ' έτος εις τό δημόσιον ταμείον.

Τό ποσόν όμως αυτό πολλάκις έδιπλασιάζετο ή έπολλαπλασιάζετο ήiarouσιαζόμενων νέων και έκτάκτων αναγκών του δημόσιου, οι δέ Έβραίοι ή έπλήρωνον αυτά ή προσεπάθουν δι' έκεσιον πρεσβειών και άλλων μέσων να μετριάξωσι τας υποχρεώσεις αυτές. Πάμπολλα έχομεν παραδείγματα τοιαύτων φορολογιών. Μέχρι του έτους 1387(6) οι Έβραίοι έπλήρωνον χίλια υπέρπυρα έτησίως κατά τό έτος όμως εκείνο ή Ένετική Σύγκλητος επί τη άπλή προφάσει ότι οι έν Κρήτη Ιουδαίοι είναι πολλοί και πλουτούσιν άνεβίασε τόν φόρον αυτόν εις 3500 υπέρπυρα. Μετά δύο έτη πρεσβεία Ιουδαίων μετέθε ή Κρήτης εις Ένετίαν και παρστήσασα ότι ό φόρος είναι καταθλιπτικός επικαλεσθείσα προς τούτο και τήν μαρτυρίαν τριών πρώην Δουκών Κρήτης εύρισκομένων έν Ένετία κατώρθωσε να τόν υποβιβάση εις 2000 υπέρπυρα.(2)

Εις εκάστην έκτακτον εισφοράν διά ναυπήγησιν στόλου, διά στρατεία, κατασκευήν δημοσίων έργων οι Έβραίοι υπερχρεούντο να πληρώνωσι τό 1/4 ή και μεγαλύτερον ακόμη ποσόν.

Κατά τό 1403 τό παράλιον τείχος του Χάνδακος τό παρά τήν Έβραϊκήν κατέρρευσε έκ τρικυμίας. Στέλλεται όθεν διάταξε Ένετίας να άνοικοδομηθ ή τό τείχος, έν ανάγκη και μέ πύργους, τό ήμισυ δέ της δαπάνης αυτής να καταβάλωσιν οι Έβραίοι έπειδή πολλά ώφελούνται μένοντες έν Κρήτη και έπειδή αι οικίαι των κείνται εκεί πλησίον. (8)

Τό έν τέταρτον της δαπάνης καταβάλλουσιν οι Έβραίοι, κατά τό 1407 διά τόν καθαρισμόν της πόλεως Χάνδακος έκ των πολλών κοπρώνων, οι όποιοι επλήρουν τήν πόλιν και έμόλυνον αυτήν (9) δια τήν επιδιόρθωσιν του λιμένος Ρεθύμνης όρίζονται να πληρώσωσι τό ήμισυ (10).

Και εις τας άγγραφείας της έποχής υπεβάλλοντο οι Ιουδαίοι της Κρήτης, συνήθως όμως τήν υποχρέωσιν αυτήν εξηγόραζον διά χρημάτων.

Κατά τό 1392 δώδεκα Ιουδαίοι καθ' έσπέραν υπεχρεούντο να φρουράσι καθ' εκάστην νύκτα τό μέρος του τείχους παρά τήν Έβραϊκήν. Μετά τρία έτη εξαίρουνται επί τώ όρω να πληρώσωσι τρεις χιλιάδας υπέρπυρων.

Άλλο είδος θάρους τακτικού και συχνότατα επαναλαμβανόμενου ήτο τό των δημοσίων υποχρεωτικών δανείων. Όσάκις τό Κρητικόν ταμείον εύρίσκετο εις οικονομικάς δυσχερείας, ή παρουσιάζοντο έκτακτοι άνάγκαι άπαιτούσαι άμεσον καταβολήν χρημάτων, και τό δημόσιον δέν ήδύνατο να έπαρκέση, κατέφευγον εις τούς Έβραίους, οι όποιοι ώφειλαν να χορηγώσωσι τά αναγκαϊούντα χρήματα υπό τύπον δανείου

καταναγκαστικού. Έννοείται ότι μέ πολλές δυσκολίας και κατόπιν πολλού χρόνου και προσπάθειών και άνευ τόκου κατώρθωνον να λάβωσι όπίσω τά χρήματά των οι Έβραίοι, διά να τα δανείωσι πάλιν μετ' όλίγον χρόνον και ούτω καθεξής. Πολλά τοιαύτα παραδείγματα εύρίσκειό βουλόμενος παρά ΝΟΙΡΕΤ μεταξύ των έτών 1400 - 1452.

Πλήν των άνωτέρω εισφορών οι Ιουδαίοι επλήρωνον, έννοείται, και τούς τακτικούς φόρους της εισαγωγής και εξαγωγής των έμπορευμάτων των πρέπει προς τούτοις να λάβωμεν υπό όψει τά χρήματα και τά δώρα τά όποια θά έδιδον εις τούς δημοσίους υπαλλήλους και τούς άλλους ισχυρούς, διά να εύρίσκωσι τήν δέουσαν προστασίαν και ύποστήριξιν.

Κατά τό 1394 οι Έβραίοι εκδιώκονται έξ Ένετίας και μεταβαίνουν εις τας διαφόρους Ένετικές κτήσεις τήν Κέρκυραν, Μεθώνην, Κορώνην και Κρήτην φέροντες και τά χρηματικά των κεφάλαια, τά όποια επλήρωσαν φόρον εισαγωγής 2%.(3)

Γ. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ. ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΧΡΕΩΝ

Αντί των μεγάλων αύτών φορολογικών θαρών οι Ιουδαίοι είχαν τήν έλευθερίαν του έμπορεύεσθαι και των χρηματιστικών των επιχειρήσεων, επροστατεύοντο υπό της Ένετικής κυβερνήσεως επαρκώς ούχι μόνον έν Κρήτη, αλλά και έν τώ έξωτερικώ κατά πάσης ζημίας.

Κατά τό 1407 τό έμπόρευμα Ιουδαίου της Κρήτης συνιστάμενον έξ 23 βαρελιών οίνου κατάσχετα άδικως υπό Γενοάτου τινός, ή Κυβέρνησις σπεύδει να τόν προστατεύση. Κατά τό 1411 άλλος Ιουδαίος έκ Κρήτης ζημιούται υπό Σικελού κατά τά ύδατα της Ρόδου, επιφορτίζεται δέ ό έν Σικελία πρεσβευτής της Ένετίας να έξετάση τήν υπόθεσιν και να προβή εις τά κατάλληλα μέτρα προς άποζημίωσιν του παθόντος. (12)

Αι κύριαι και επικερδείς εργασίαι των Έβραίων έν Κρήτη ήσαν τό έμπόριον και ή παροχή δανείων επί τόκω.

Τού έμπορίου μετήρχοντο πάν είδος' εισήγον και έξήγον γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα, είχαν καταστήματα, έν οίς επώλουν χονδρικός και λιανικός παντός είδους έμπορεύματα και εκέρδιζον άρκετά χάρις εις τό επιχειρηματικόν και κερδοσκοπικόν πνεύμα τό όποϊον χαρακτηρίζει τήν φυλήν των. Ητο βεβαίως σοβαρόν κώλυμα εις τήν εργασία των ό έν ταίς Έβραϊκαίς περιορισμός, αλλά τό μειονέκτημα τούτο πολλάκις τό έξουδετέρουν κατά ποικίλους τρόπους ποτέ μέν επί τινα καιρόν παραβαίνοντες τόν περιορισμόν και επεκτείνοντες τας εργασίας αύτών και έκτός της Έβραϊκής, ποτέ δέ συναιτιριζόμενοι μέ άλλους μή Έβραίους.

Τό επιτήδευμα του έμπορομεσίτου μετήρχοντο επίσης επικερδώς μέχρι του έτους 1433, ότε άπηγορεύθη εις αυτούς τούτο, έπό τώ λόγω ότι ή έξάσκησης τούτου επρεπε να άφεθ ή εις τούς χριστιανούς. (13)

Άλλο επιτήδευμα επιτρεπόμενον εις τούς Ιουδαίους της Κρήτης και τό όποϊον έξήσκουν πολλοί ήτο τό του ιατρού

φαίνεται δὲ ὅτι οἱ λαοὶ ἀπέλαυνον καὶ προνομίων τινων καὶ ἀσυνδοσιῶν, ἀφ' οὗ καὶ ἄλλοι Ἑβραῖοι προσεποιούντο τοὺς λατρούς, ἵνα ἀπολαμβάνωσι τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ λατροῦ. (14)

Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα καὶ ἐπικερδέστερα διὰ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Κρήτης ἐργασία ἦτο ὁ τόκος τοῦ. Ἔχοντες οἱ Ἑβραῖοι χρηματικά κεφάλαια σημαντικά, τὰ ὅποια εἴτε ἐφερον ἐξωθεν, ἢ καὶ ἀπέκτησαν ἐν Κρήτῃ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐπικερδὴ αὐτὴν ἐπιχειρήσῃ μετὰ τῆς ἐπιτηδεύουσης ἐκείνης καὶ φαίνεται, καὶ τῆς ἀσυνειδησίας, ἢ ὅποια διακρίνει παντοῦ καὶ πάντοτε τοὺς τοκογλύφους. Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης ἦτο προσφορῶτατον ἀφ' ἐνός πλήρης ἐλευθερίας περὶ τὸ τοκίζειν ἐπὶ οἷφ' ὅποτε τὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου διαρκῆς σχεδὸν στενοχωρία οἰκονομικὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἀποίκων, οἱ ὅποιοι δαπανῶντες εἰς ἐπιδείξεις καὶ πολυτελείας ὑπὲρ τὰς δυνατότητας κατέφθονον εἰς δάνεια ὑποθηκεύοντες τὰ ἑαυτῶν φέουδα καὶ ἐνεχυριάζοντες ὅτι πολὺ τιμὸν εἶχον εἰς τοὺς δανειστάς Ἑβραίους. Οἱ τοκογλύφοι ἐκμεταλλεύοντο τὴν στενοχωρίαν αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἐδάνειζον πολλὰς ἐπὶ τόκῳ 20 καὶ 30%, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ χρηματικά κεφάλαια τῶν Ἰουδαίων ἠξέανοντο διὰ τῆς κερδοσκοπίας αὐτῆς, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἀποίκους δάνεια ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ κατὰ μικρὸν οἱ τιμαροῦχοι Ἑνετοὶ εὐρέθησαν καταχρεοὶ καὶ ὑποχρεῖται αὐτοὶ καὶ τὰ ὑπάρχοντά των εἰς τοὺς ἀνηλεεῖς τοκιστάς.

Τότε πλέον κατενόησε καὶ Κυβέρνησις καὶ ἰδιῶται τὸ θάραλλον, εἰς ὃ ἐφέροντο οἱ Ἑνετοὶ ἀποικοὶ τὸ μόνον στήριγμα τῆς Δημοκρατίας ἐν τῇ νήσῳ, καὶ ἡ Κεντρικὴ Κυβέρνησις ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μέτρα περιοριστικὰ τῆς ἀπληστίας καὶ ἀδικίας τῶν τοκογλύφων. Διὰ διαφορῶν διαταγμάτων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15 αἰῶνος ὀρίζεται τὸ ἀνώτατον ὄριον τοῦ τόκου εἰς 12 καὶ ἄλλοτε εἰς 10% ἐπὶ ποιναῖς θαρεῖας διὰ τὸν παραβάτην ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ὑποθήκευσις τῶν τιμαρίων, ἀπαγορεύεται ὁ δανεισμός ἐμπορευμάτων εἰς τοκοφόρα δάνεια, ἡ πώλησις οἴου ὅποτε πράγματος ὑπὸ τὸν δανειστοῦ εἰς τὸν ὀφειλῆτην, καὶ αἱ ἄλλαι δόλια πράξεις, δι' ὧν τὸ ἐφευρετικὸν πνεῦμα τῶν τοκογλύφων κατεστρατήγει τὰς περὶ παρανόμου τόκου διατάξεις.

Ἄλλ' ὅτε ἐλαμβάνοντο τὰ μέτρα ταῦτα ἦτο πλέον ἀργά. Ἐπὶ αἰῶνας μεῖναισα ἀχαλίνωτος ἡ τοκογλυφία εἶχεν ἐπιτελέσει τὸ ἔργον τῆς, ἡ δὲ θέσις τῶν πλειστών Ἑνετῶν φεουδαρχῶν ἦτο τὸσον δεινὴ, ὥστε ἡ ἐπὶ ἐπὶ νὰ ἐγκαταλείψωσιν οἰκίας καὶ φέουδα εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς νήσου, ἢ νὰ ριφθῶσιν εἰς τὰς φυλάκας.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι κατορθώσει νὰ ἔχωσι καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγείου κτήσεως, μόνον δὲ ἀφ' οὗ ἐγένετο καταφανὴς ὁ κίνδυνος νὰ περιέλθωσι τὰ φέουδα τῶν Ἑνετῶν εὐγενῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑβραίων, ἀφῆρθε τοῦτο διὰ διατάγματος τοῦ 1423, ὑποχρεώθησαν δὲ νὰ πωλῶσιν ὅσα ἀκίνητα κατεῖχον ἐντὸς προθεσμίας δύο ἐτῶν, ἄλλως τὰ ἔχανον. (15)

Οὕτως γεννᾶται ἐν Κρήτῃ σοβαρὸν ζήτημα χρεῶν. Θὰ ἦτο μακρόν νὰ παρακολουθῶμεν τὰς διαφορὰς φάσεις τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐπὶ πεντήκοντα καὶ πλέον ἔτη, καθ' ἃ διήρκεσε φλέγον.

Οἱ φεουδάρχαι συνέρχονται εἰς συνέλευσιν, ἡ ὁποία σκεφθεῖσα ὑποβάλλει εἰς Ἑνετίαν προτάσεις περὶ ἀποκοπῆς χρεῶν ὑποδηλούσα, ὅτι ἄλλως ἐπικεῖται ἐρήμωσις τῆς νήσου διὰ τῆς φυγῆς τῶν Ἑνετῶν ἀποίκων. Οἱ Ἑβραῖοι ἐξ ἄλλου στέλλουσι πρέσβεις εἰς Ἑνετίαν παραπονέοντες διὰ τὴν κακοπιστίαν τῶν ὀφειλετῶν κατὰ τὸ 1415. Ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις προσκαλεῖ τοὺς φεουδάρχας νὰ ἐκλέξωσιν ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς στείλῃσιν εἰς Ἑνετίαν διὰ νὰ συζητήσωσι τὸ ζήτημα.

Ἐν τῷ μεταξύ καταργεῖται ἡ προσωπικὴ κράτησις διὰ τὰ χρέη, καὶ δίδεται μικρὰ ἀναστολὴ τῶν ἀπαιτήσεων, ἕως ὅτου κανονισθῇ τὸ ζήτημα. Ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις δίδει διαταγὰς νὰ καταρτίσθῃ τριμελής ἐπιτροπία ἐκ τῶν ἐν Κρήτῃ εὐγενῶν ἀλλὰ μὴ ὀφειλόντων εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἡ ὁποία ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐν Κρήτῃ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Δημοκρατίας νὰ ἐκπονήσῃ τὸν διακοινὸν συμφῶνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τὰς στελλομένους ἐξ Ἑνετίας. Ἄλλ' ἀμέσως ἡ διαταγὴ αὕτη ἀνακαλεῖται, διότι ἐξακριβώθη ὅτι οὐχὶ τρεῖς ἀλλ' οὐδὲ εἰς Ἑνετὸς εὐγενῆς εὐρίσκειται ἐν Κρήτῃ μὴ ὀφειλὼν εἰς τοὺς Ἑβραίους. Στέλλονται ὅθεν ἐξ Ἑνετίας τρεῖς Προβλεπταὶ διὰ

τὴν εἰδικὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν. Αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν ἐπρεπε νὰ ἐργασθῶσιν ἦσαν αἱ ἐξῆς. Νὰ ἐξετάσωσιν ἐνὸς ἐκάστου ὀφειλέτου τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, καὶ ἐξακριβώσιν τὴν περιουσίαν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ νὰ τὸν κατατάσσωσιν εἰς μίαν ἐκ τῶν τριῶν τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐπρεπε νὰ διαιρεθῶσιν οἱ ὀφειλέται καὶ ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς θέσεως ἐκάστης τάξεως ἐδίδοντο προθεσμιαὶ ἀπὸ πέντε μέχρι εἴκοσι ἐτῶν πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρέους κατὰ δόσεις ἐνιαυσίας καὶ μὲ τὸν τόκον κατὰ τὸ δίδοντο αὐτὸ 5%. Εἰς τοὺς οἰκονομικῶς κατεστραμμένους ἡδύνατο ἡ ἐπιτροπία τῶν χρεῶν νὰ χαρίσῃ μέρος ἢ καὶ ὁλόκληρον τὸ χρέος. Ἡ ἐξέλεξις αὐτῇ καὶ κατατάξις ὑπῆρξε δυσχερὴς καὶ ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ παρατείνῃ ἐπὶ τινα ἔτη τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Προβλεπτῶν. Καὶ κατόπιν δὲ ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν χωρὶς νὰ φαίνεται νὰ διακανονίσωσι τὰ πλεῖστα χρέη, οἱ ἐν Κρήτῃ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Δημοκρατίας ἔλαβον τὴν ἐντολήν νὰ συνεχίσωσι τὸν διακανονισμόν. Τὸ ζήτημα αὐτὸ τῶν χρεῶν ἐξηκολούθησε ὑφιστάμενον ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον καὶ κατὰ τὸ 1446 ἦτο ἀκόμη ἄλυτον, καὶ ἐστάλησαν πάλιν δύο Προβλεπταὶ δι' αὐτό. (17)

Δ. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΜΝΩΝ

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴν τοῦ φλέγοντος ζητήματος τῶν χρεῶν καὶ τοῦ φυλετικοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ γεννηθέντος ἐκ τούτου, συνεβη καὶ τὸ περιέργον ἐπεισὸδιον τῆς σταυρώσεως τῶν ἀμνῶν. Μίαν πρωίαν δηλ. τοῦ ἔτους 1449 εὐρέθησαν πλησίον τῆς Ἑβραϊκῆς τοῦ Χάνδακος ἀρνία κρεμώμενα ἀπὸ σταυρῶν. Τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη ἀμέσως ὡς δεινὴ ὕβρις καὶ ἐμπαιγμὸς κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας γενόμενος ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, οἱ δὲ φανατικώτεροι διωχυρίζοντο ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐσταύρωσαν τὰ ἀρνία ἀντὶ χριστιανοποιήσων, τοὺς ὁποίους δὲν ἡδύνατο νὰ ἔχωσιν, κατεβῶν ζητούντες ἐκδικῆσαι καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἱεροσύλων.

Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν, ὅτι ὅλη αὕτη ἡ ἱστορία ἦτο ἀπλὴ κωμῳδία καὶ πανοῦργον τέχνασμα τῶν ὀφειλετῶν γενόμενον σκοπιμῶς διὰ νὰ ἐξεγερθῇ ὁ φανατισμός τοῦ ὄχλου, καὶ ἐπέλθῃ καταδίωξις ἡ τοῦλάχιστον ἐκφοβισμὸς τῶν Ἑβραίων καὶ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τῶν χρεῶν ἀνεχόμενοι μεγαλύτεραν ἀθαρτίαν ἐκ μέρους τῶν ὀφειλετῶν.

Τὸ ἀνοσιούργημα αὐτὸ τῶν Ἰουδαίων, ὅπως τὸ ἐχαρακτήρισεν τὸ πλῆθος καὶ αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαί, διεμνησθῇ ἀμέσως εἰς Ἑνετίαν, ἡ δὲ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἀντωνίου Γ' ραδονίκου εἴτε πιστεύσασα εἴτε καὶ προσποιηθεῖσα ὅτι ἐπίστευσε τὸ πρᾶγμα πρὸς κατευνασμόν τοῦ ὄχλου, ἀποφασίζει τὴν αὐστηροτάτην τιμωρίαν τῶν ἐνόχων καὶ στέλλει κατεσκευασμένως διαταγὰς εἰς Κρήτην νὰ ἀναζητηθῶσιν οἱ ἱερόσυλοι (ἐννοεῖται Ἰουδαῖοι) καὶ προκηρύττειται ἀμοιβὴ δι-σχιλίων χρυσῶν δουκάτων, δι' ἣν ἐκείνοι ὅστις ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἀνακαλύψῃ ἢ καταδείξῃ τὸν δόραστα, καὶ δίδεται καὶ ὑπόσχεσις ἀφέσεως τῆς τιμωρίας, ἐάν ὁ καταγγέλῃς ἦτο συν-ενοχὸς ἢ συνεργός. Τὰ δισχίλια δουκάτα θὰ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς περιουσίας τῶν ἐνόχων, καὶ ἂν τυχόν δὲν ἐπῆρκουν αἱ περιουσίαι των, θὰ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς κοινότητος τῶν Ἑβραίων. (17)

Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ δελεασθῇ ἐκ τῆς προκηρυχθείσης ἀμοιβῆς τῶν Ἑβραίων τις καὶ καταδῶσῃ ἄλλους ὡς συνενοχούς, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν, διότι οὐδεὶς τοιοῦτος παρασυστάσθη, αἱ δὲ γινόμεναι ζητήσεις καὶ ἀνακρίσεις ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν δὲν ἡδυνήθησαν νὰ εὕρωσι τίποτε ἐνοχοποιητικόν διὰ τοὺς Ἰουδαίους.

Πλὴν τοῦ Ἀντωνίου Γ' ραδονίκου ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἀντισιτισμὸν αὐτὸν ἔλαβεν καὶ ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης Ἑνετίας Λαυρέντιος Ἰουστινιανός, καὶ μάλιστα ὁ φανατικώτατος δῶκτης τῶν Ἑβραίων ὁ Συγκλητικὸς Λουδοβίκος Φωσκαρίνης. Τούτου σῶζεται μακροτάτη ἐπιστολὴ (18) πρὸς τὸν Γραδόνικον διὰ τὸ ἀνωτέρω ἐπεισὸδιον, ἐξακοντίζουσα μύδρους κατὰ τῶν Ἑβραίων, τὴν ὁποίαν διηγεῖται διάφορα σύγχρονα ἀνασιουργήματα, τὴν σταύρωσιν δούλου χριστιανοῦ ἐν Πόντῳ, ἱεροσυλίαν χριστιανικοῦ ναοῦ ἐν Ρεθύμνῳ, σταύρωσιν ἀμνῶν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν Μεγάλῃν Παρασκευῇν (ὥστε τὸ ἐν Κρήτῃ τέχνασμα δὲν ἦτο κἀν πρωτότυπον) ὕβρις τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ Συναγωγῇ καὶ ἀναθέματα κατὰ τοῦ Χριστοῦ ὡς θιαστοῦ ἐχθροῦ τοῦ Θεοῦ καὶ δικαίως σταυρωθέντος, καὶ κηρύττει σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς γένους, οἱ ὅποιοι «ποτὲ μὲν ἦσαν υἱοὶ Θεοῦ, νῦν δὲ κύνες».

Οὕτως ἔληξε τὸ ἐπεισὸδιον αὐτὸ τοῦ ζητήματος τῶν χρεῶν

χωρίς να φέρη τό προσδοκώμενον αποτέλεσμα, διότι πρὸς τιμὴν τῶν ἐνετικῶν ὀρχῶν δὲν συνελήφθησαν οὐδ' ἔπαθον ἄθωοι ἄνθρωποι. Ἐπὶ τέλους μὲ τὸν καιρὸν ἐκόπασε καὶ τὸ ζήτημα τῶν χρεῶν, ἀφ' οὗ περιωρίσθη μὲν ἡ παράνομος τοκογλυφία, θὰ ἀπωλέσθαι δὲ κατὰ τοὺς διακονισμοὺς τῶν χρεῶν καὶ σημαντικὰ κεφάλαια Ἰουδαϊκά, ἀλλὰ δὲ θὰ ἐφυγαδεύθησαν ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ὅπου θὰ εὕρισκον ἀσφαλέστερον καὶ ἐπικερδέστερον ἔδαφος πρὸς κυκλοφορίαν.

Ε. Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ Γ.

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους φαίνεται ὅτι δὲν ἔπαυσεν ἐντελῶς ἡ κατὰ τῶν Ἰουδαίων καταφορά καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς ἀδικίαι. Ἀποδείξιν τούτου ἔχομεν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους τοῦ Γ', ἀπολυθεῖσαν ἐν ἔτει 1568 πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ Ὀρθοδόξους ἔνεκα παραπόνων τῶν Ἑβραίων πρὸς αὐτόν. Τὴν παραθέτομεν κατὰ λέξιν καὶ ὡς δείγμα ἀληθοῦς χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ ὡς ἀντίτροπον πρὸς τὴν προηγουμένως μνημονευθεῖσαν μαλακοδοξίαν τοῦ Λατίνου Πατριάρχου Ἑνετίας καὶ τοῦ συγγητιοῦ Φωσκαρίνη.

«Μητροφάνης ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐπειδὴ οἱ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ Κρήτῃ εὕρισκόμενοι Ἑβραῖοι ἀνέφερον τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ κατεβόησαν μετὰ δακρύων πολλῶν, ὅτι τινὲς τῶν ἐκείσε χριστιανῶν, ποτὲ μὲν ἀδίκως καὶ συκοφαντικῶς παραδίδουσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀρχοντας καὶ αὐθέντας τῆς νήσου ταύτης καὶ διαβολαῖς ἀδικοῖς καὶ παραλόγοις ζημιούσι καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτοῖς, ποτὲ δὲ δι' ἑαυτῶν ἐπιτίθενται τούτοις ὀρμὴ ἀτάκτῃ καὶ αὐθαδεῖας μεστῇ, καὶ πᾶσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτοὺς παραλόγως σπουδάζουσι, μισθὸν ἔχειν παρὰ τῷ πάντων Θεῷ ἐκ τούτων νομιζόντες τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν γράφουσα ἀποφαίνεται ἐν ἀνίῳ Πνεύματι ἵνα, ὅσοι τῶν χριστιανῶν τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι, καὶ συκοφαντίας ἀδίκους ρίπτουσι κατ' αὐτῶν ἐπὶ ζημίᾳ καὶ ἀπωλείᾳ αὐτῶν ἀδίκω καὶ παραλόγῳ ὅσοι τε μὴ ἀρκοῦμενοι τῇ κρίσει τῶν ἐνδοξοτάτων αὐθεντῶν ἐν τῇ ἐνδίκῃ θεωρίᾳ αὐτῶν ὀρμῶσιν αὐθαδῶς καὶ ἀνυποστάτως, καὶ χεῖρας αἴρουν κατ' αὐτῶν, οἱ τοιοῦτοι ὑπάρχουσιν ἀφωρισμένοι ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ κατηγορημένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλαιοι ἢ γὰρ ἀδικία καὶ συκοφαντία καθ' οὗ ἂν πραχθῇ καὶ τελεσθῇ ἀδικία ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐστὶ, ποτε τὸν ἀδικοῦντα εἶναι ἀνεύθυνον ἐκ τοῦ προφασίζεσθαι, ὅτι ἑτερόδοξον ἡδίκησε καὶ οὐκ εὐσεβῆ, ἔπει καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Εὐαγγελίῳ μὴ δένα φησὶ διασειῶν, μὴ δὲ συκοφαντήσῃ, μὴ διαχωρίζων πάντως μὴ δὲ χώραν διδοὺς τοῖς εὐσεβέσιν ἀδικεῖν τοὺς ἄλλοτριόφρονας. Οὕτως οὖν γράφοντες διορθώσεως τυχεῖν τὰ τοιαῦτα βουλόμεθα, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ παρὸν ἀπελύσαμεν γράμμα, ὅπερ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ παρηρσιᾷ ἀναγνωσθῆτω καὶ δηλωθῇτω. «Ἐν ἔτει ζοσ» (1568) (19)

Ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐδίδοον ἐνίοτε εὐλόγους ἀφορμὰς τῆς κατ' αὐτῶν καταφοράς, εἶναι καὶ πιθανόν καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθῶν παραδειγμάτων.

Κατὰ τὸ 1433 στέλλεται ἐξ Ἑνετίας διαταγὴ πρὸς τιμωρίαν Ἰουδαίου τινὸς τοῦ Χάνδακος Ὀκταβιανῶ Μποναγιάνου λεγομένου, διότι διὰ μέσων δολίων καὶ πανουργιῶν εἶχε πείσει τρεῖς συμβούλους Κρήτης νὰ πωλῶσι τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ καθήκοντά των ὡς δημοσίων ὑπαλλήλων λαμβάνοντες χρήματα καὶ ἄλλα δῶρα, αὐτὸς δὲ ἐχρησίμευσεν ὡς μεσίτης τῶν παρενομιῶν αὐτῶν προτρέπων πολλοὺς πολίτας Ἑνετοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀστοὺς νὰ δεκάζωσι τοὺς ὑπαλλήλους λαμβάνων καὶ αὐτὸς μέρος τῶν παρανομῶν κερδῶν.

Κατὰ τὸ 1453 ἄλλος Ἰουδαῖος ἐκ Ρεθύμνης Δαβὶδ Μαυρογόνατος λεγόμενος μετὰ τινος Παπᾶ Λίμα κατεμήνυσαν εἰς Ἑνετικὴν Κυβέρνησιν σχεδιαζόμενὴν συνωμοσίαν τοῦ Σήφη Βλαστοῦ καὶ κατέδωκαν τοὺς συνωμώτας, οἱ ὅποιοι καὶ συλληφθέντες ἐθανατώθησαν, ὁ δὲ Ἰουδαῖος καὶ ὁ Παπᾶς ἀντημείφθησαν διὰ δωρεῶν καὶ συντάξεων αὐτοῖ καὶ οἰαπογονοὶ τῶν (20).

Καὶ ὁ Πάπας Μαρτίνος Ἑκτὰ τὸ 1429 ἔνεκα καταγγελίας τῶν ἐν Σιών μοναχῶν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι διὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Σουλτάνου ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀφήρσαν ἀπ' αὐτῶν τὸν ναῖσκον τοῦ Δαβὶδ καὶ τῶν ἄλλων Προφητῶν ἐκήρυξεν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν κατὰ τῶν Ἰουδαίων (BOYCOTAGE), καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ παραγγέλει εἰς τὰ χριστιανικά πλοία τὰ

μεταβαίνοντα εἰς τὰς χώρας τοῦ Σουλτάνου νὰ μὴ δέχωνται Ἰουδαίους μηδὲ Ἑβραϊκά ἐμπορεύματα. Τὴν ἐγκύκλιον ταύτην τοῦ Πάπα στέλλει ἡ Ἑνετικὴ κυβέρνησις καὶ εἰς Κρήτην καὶ διατάσσει ἐπὶ ποιναῖς αὐστηροτάταις νὰ τηρῇται. (21)

ΣΤ. ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤῃ, ΕΒΡΑΙΩΝ. ΕΜΜΟΝΗ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑ. ΦΥΓΗ ΑΥΤΩΝ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κρήτῃ Ἑβραίων δὲν ἦτο καὶ μέγας ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ ἡ σημασία συνίστατο εἰς μεγάλα χρηματικά κεφάλαια, τὰ ὅποια ἐκέκτηντο.

Εἰς ἐκθεσιν τοῦ Νταμούλα (22) τοῦ ἔτους 1571 ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τοῦ Χάνδακος ἦσαν 800 ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ ὠραιότερον μέρος τῆς πόλεως ὑπερκείμενον τῆς θαλάσσης, ὅπου εἶχον οἰκίας καὶ καταστήματα περικαλλῇ. Εἰς δὲ τὰ Χανία ἦσαν 300 συνεσφιγμένοι πλησίον τῶν προχωμάτων τῆς πόλεως. Περὶ τοῦ Ρεθύμνου δὲν κἀννεῖ λόγον, ἀλλ' εἶναι ἄλλοθεν γνωστὸν ὅτι ἦσαν καὶ ἐκεῖ ἀρκετοί, εἰδομένον δὲ προηγουμένως, ὅτι ἐγένινεν ἀνάγκη νὰ τοὺς ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πλατείας, τὰ ὅποια εἶχον κατὰ μικρὸν καταλάβει. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχον τινες καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας εἰκάζεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπερέβαινον τοὺς 1500.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς Κρήτης τὴν γενομένην κατὰ τὸ 1627 ἐπὶ Δουκὸς Κρήτης Μάρκου Γραδονίκου, ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑβραίων ἀνδρῶν τῆς νήσου 192725 (23).

Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς ἐκυμαίνεται ὁ Ἰουδαϊκὸς τῆς Κρήτης πληθυσμὸς φαίνεται περιεργον ὅτι δὲν ἠύξαντο οὐν τῷ χρόνῳ τοῦναντίον μάλιστα κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ Γραδονίκου εὕρσκεται ἡλαττωμένος. Φαίνεται ὅτι ἀφ' ἐνός ὁ χώρος τῶν Ἑβραϊκῶν δὲν ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ περισσότερους καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ οἰκονομικαὶ συνθηκαὶ τῆς νήσου κατὰ τὸν τελευταῖον μάλιστα αἰῶνα τῆς Ἑνετοκρατίας δὲν ἐπέτρεπον τὴν παραμονὴν εὕρισκοντες ἐπιφερῆ τὴν ἐν Κρήτῃ διαμονὴν μετῃνάστευον εἰς ἄλλας χώρας.

Ἐξ ἄλλου ἡ κατὰ τῆς Κρήτης ἐπίθεσις τῶν Τούρκων καὶ ἡ πεισματώδης πάλη μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων περὶ αὐτῆς προεμνηύετο καὶ περιεμένετο πρό πολλοῦ, δὲν ἦτο δὲ πλέον ἡ νήσος κατάλληλος κατοικία διὰ τοὺς εἰρηνικούς καὶ κερδοσκόπους Ἰουδαίους. Εἶναι πιθανόν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι κατὰ μικρὸν παραλαμβάνοντες ὅ,τι ἠδύνατο νὰ σώσωσι ἐκ τῶν περιουσιῶν τῶν ἐγκαίρως κατέλειπον τὸ ἐπικίνδυνον ἡφαίστειον πρὶν ἔκρηγῃ, καὶ εἶναι ζητήμα ἂν οἱ αἱματηροὶ ἄγῶνες καὶ πολιορκίαι τῶν Κρητικῶν πόλεων κατέλαθον ἐν αὐταῖς Ἑβραίους, καὶ ἂν ἔμενον τινες ἀκόμῃ θὰ ἀνεχώρουν τότε.

Αἱ ὀλίγαι ἑκατοντάδες τῶν Ἑβραίων τῆς Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ οἱ σήμερον κατοικοῦντες σχεδὸν ἀποκλειστικὸς εἰς τὰ Χανιά θὰ ἦλθον κατόπιν ἐξωθεν, ἀφ' οὗ ὀριστικῶς ἡ νήσος ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Οἱ Ἑβραῖοι καὶ ἐν Κρήτῃ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διάρκειαν τῆς διαμονῆς των ἐπὶ Ἑνετοκρατίας διετήρησαν τὰ ἰδιόζοντα τῆς φυλῆς των χαρακτηριστικά, τὴν ἔμφυτον αὐτῶν πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν κερδοσκοπίαν ἱκανότητα καὶ κλίσιν καὶ τὴν πρὸς τὸ πάτριον θρήσκευμα ἀπάραστον ζυτον πίστιν. Ἡ ἀλλαξοπιστία Ἰουδαίου ἦτο τὴ σπανιώτατον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Εἰς δημοτικὸν τι ὄψμα ἀναφέρεται τὸ βάπτισμα Ἰουδαίου πραγματευτοῦ μεθ' ὕλης τῆς οἰκογενείας του, ὅστις καταληφθεὶς ὑπὸ δεινῆς τρικυμίας εἰς τῆς Μπαρπαργιάς καὶ μέρη καὶ ἐπικαλεσθεῖς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ἐσώθη. (24) Καὶ ἡ διὰ λόγους ἐρωτικῶς ἀλλαξοπιστίας μάλιστα γυναικῶν δὲν ἦτο τὴ σύνθησις, ὡς φαίνεται. Ἐν παραδειγμα σώζεται εἰς δημοτικὸν Κρητικὸν ὄψμα, ἐν ᾧ Ἑβραιοπούλα παρὰ τὴν κατάραν τῆς μητρὸς καὶ τὴν λύπην τῶν ἀδελφῶν γίνεται χριστιανὴ ἔνεκα σφοδροῦ ἐρωτος πρὸς νέον χριστιανόν. (25)

Τέλος παραθέτομεν τὸ ἐξῆς χαριέστατον δημοτικὸν ᾠσμάτιον, τὸ ὅποιον μᾶς δεικνύει τὸν πόθον τὸν ὁποῖον θὰ διήγειρε πολλάκις εἰς τὴν καρδίαν νέων χριστιανῶν ἡ ὠραιότης Ἑβραϊδος κόρης, (26)

Χριστέ μου καὶ νὰ γίνεντον ἡγ' Ὁβριακὴ λειθάδι
κ' οἱ γι' Ὁβριοῦλλες πέρδικες κ' ἐγὼ περδικολόγος.
νὰ πάρω τὸ δοξάρι μου τὸ περδικοπάνο μου (27)
νὰ ἔθαινα νὰ κυνήγουνε μιά σκύλα Ὁβριοῦλλα
ποὺ τ'ονε δώδεκα ἀστραφτερὴ δροσάτη.

1) Ἀθηνᾶ τομ. ΙΔ. σελ. 324.

2) Αὐτόθι σελ. 324 – 325.

‘Η Έβραία πού ἀγάπησε ὁ Καζαντζάκης

Στο βιβλίο «Ὁ Ἀσυμβίβαστος» τῆς Ἑλένης Καζαντζάκη στερνῆς ἀγαπημένης τοῦ μεγάλου Ἑλληνα συγγραφέα, ἀναφέρεται ἡ ὑπαρξὶς ἑπτὰ γυναικῶν στὴ ζωὴ τοῦ Ν. Καζαντζάκη. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ Ραχήλ Λιπστάιν, τῆς ὁπδίας ἕνα μυθιστορηματικὸ πορτραῖτο παρουσιάζει ὁ Καζαντζάκης στὸ βιβλίο τοῦ «Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο».

2 τοῦ Ὀκτώμβρη. Τρεῖς μέρες στὸ Βερολίνου γυρίζω τοὺς ἀπερριπτούς μονότονους δρόμους, οἱ καστανιές ἔχουν μαδησεῖ,

ἀγέρας παγωμένος φυσάει, ἡ καρδιά μου πάγωσε. Σέ μιά ἀψηλὴ πόρτα εἶδα σήμερα μὲ μεγάλα γράμματα: «Συνέδριο Ἀναμορφωτῶν τῆς Παιδείας», χιόνιζε, κρύωνα, μπήκα. Κόσμος πολὺς, δασκάλοι καὶ δασκάλες, ἔφαχνα μὲ τὸ μάτι νὰ θρῶ θέσῃ ἀδειανή· ἀξαφνα μιά μπλοῦζα πορτοκαλιά ἔλαμψε ἀνάμεσα σὲ γκριζὰ καὶ μαῦρα σακάκια· ὅπως τὸ ἔντομο τραβιέται ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ λουλουδιοῦ, κίνησα κατὰ τὴν κοπέλα μὲ τὴν πορτοκαλιά μπλοῦζα, μιά θέσῃ δίπλα τῆς ἦταν λευτέρη, κάθισα. Ἐνας, ἑξαλλος δάσκαλος χειρονομούσε, ξελαρυγγίζονταν, ἐπινε νερό, ἡσύχαζε λίγο καὶ ξανάπαιρνε φόρα – πῶς ν’ ἀλλάξει τὰ σχολικὰ προγράμματα, πῶς νὰ σφυροκοπήσῃ μὴν καινούρια γερμανικὴ γενιά πού ν’ ἀψηφάει καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο· σωτήρας καὶ τοῦτος, καὶ μάχονταν κατὰ χτῶντας τον, νὰ σώσει τὸν κόσμον.

Στράφηκα κατὰ τὴ γειτόνισά μου· τὰ μαλλιά τῆς ἦταν γαλάζουμαυρα, τὰ μάτια τῆς τεράστια, μαῦρα, ἀμυγδαλάτα, ἡ μύτη λίγο καμπουρωτὴ, ἀλαφρὲς πανάδες στὸ πρόσωπο, κι ἡ σάρκα τῆς μελαχρινὴ σάν παλιὸ κεχρὶμπάρι. Ἐσκυψα καὶ τὴ ρώτησα:

– Ἀπὸ πού νομίζετε πῶς εἶμαι;
– Ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ ἡλίου, μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ κατακοκκίνισε.

– Naί, ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ ἡλίου· ἐδῶ πλάνταξα· πᾶμε νὰ περπατήσουμε λίγο;

– Πᾶμε.

Στὸ δρόμο, πηδοῦσε, γελοῦσε, ξεφώνιζε, σάν παιδί πού τοῦ ἔδωκαν ἕνα καινούριο παιχνιδάκι.

– Μὲ λέν Σαρίτα κι εἶμαι Ὁθραῖα καὶ γράφω ποιήματα.

Μπήκαμε σ’ ἕνα πάρκο, τὰ πεσμένα κίτρινα φύλλα ἐτριξαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, ἀπίθωσα τὴν ἀπαλάμη μου ἀπάνω στὰ μαλλιά τῆς κι ἦταν ζεστὰ καὶ μαλακὰ σὰ μετὰξί. Στάθηκε ἡ κοπέλα ἀμίλητη, κι ὁ λαϊμός τῆς τεντώθηκε σὰ ν’ ἀφουκράζονταν.

– Μιά δύναμη φεύγει ἀπὸ τὸ χέρι σας, εἶπε· σὰ νὰ ‘μια στάννα καὶ πῆγα στὴ θρύση καὶ γεμίζω.

Κόντευε μεσημέρι.

– Πᾶμε νὰ φάμε, εἶπα· μιά σουπά ζεστή, πηχτὴ, νὰ ζεσταθοῦμε.

– Ἔχουμε οἱ Ὁθραῖοι σήμερα νηστεία, εἶναι ἁμαρτία, ἀποκρίθηκε κι ἐγὼ πεινῶ, κι ἐγὼ κρυώνω, μὰ εἶναι ἁμαρτία.

– Ἄς ἁμαρτύσουμε, γιὰ νὰ μπορέσουμε ὕστερα νὰ μετανοήσουμε, νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ τρομερὸς Γεχωθάς, ὁ Θεὸς σας. Σὰ νὰ πειράχτηκε πού μιλοῦσα ἔτσι γελώντας γιὰ τὸ Θεὸ τῆς.

– Ποιὸς εἶναι ὁ δικός σου ὁ Θεός;

Ταράχτηκε· μονοστιγμὴς ἐνίωσα πῶς ἁμάρταινα κι ἐγὼ στὸ θεό μου· ὅλες ἐτούτες τίς ὥρες εἶχα ξεχάσει πῶς τὰ μάτια ἐτοῦτα καὶ τὰ μαλλιά καὶ τὸ κεχρὶμπαρένιο δέρμα ἦταν φάντασμα, καὶ δὲ φυσοῦσα, δὲν ἦθελα νὰ φυσήξω, νὰ σκορπίσαι.

– Ὁ Διόνυσος; ἔκαμε ἡ κοπέλα γελώντας· ὁ μεθύστακας;

– Ὅχι, ὄχι, ἕνας ἄλλος, πιὸ τρομερὸς ἀπὸ τὸ Γεχωθά σας...

3) NOIRET, DOCYM. INEDITS σελ. 213.

4) NOIRET, σελ. 12.

5) Σαχλίκης Σ. Παπαδημητρίουσυχ. 905 - 908

6) NOIRET σελ. 13.

7) αὐτόθι σελ. 26 - 27.

8) NOIRET 143.

9) αὐτόθι 175.

10) αὐτόθι 231.

11) NOIRET, 142.

12) αὐτόθι 179 - 211

13) NOIRET σελ. 359 - 360.

14) αὐτόθι 339 Ἰατρός Ἑβραῖος ἀναφέρεται καὶ παρὰ Σάθα Μεσσαῖων. Βιβλ. ΒΙ σελ. 662.

15) NOIRET σελ. 297 - 298

16) Πάντα τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν χρεῶν ἐγγραφα εὐρίσκονται παρὰ NOIRET ἀπὸ τοῦ ἔτους 1405 - 1450.

17) Ὀλοκληρὸς ἡ ἱστορία τοῦ ἐπεισοδίου εὐρήται εἰς τὴν CRETA SACRA II σελ. 383 - 389.

18) Αὐτόθι.

19) Γεδεῶν Κανονικὰ διατάξεις Β' σελ. 70 - 71. TURCOGRAECIA σελ. 281.

20) CRETA SACRA II 389.

21) NOIRET σελ. 329.

22) GEROLA MONUM. BENETI BOL. II Σελ. 381.

23) CRETA SACRA II 443

24) Κριάρη Κρητικὰ ἄσματα σελ. 214

25) Α. Γιανναράκη Κρητικὰ ἄσματα σελ. 131

26) Κριάρη Κρητικὰ ἄσματα σελ. 260

27) Παρὰ Κριάρη ὁ στίχος γράφεται, «νὰ πάρω τὸ τουφέκι μου τὸ περδικοπούλο μου». Ἀλλὰ τὸ μὲν περδικοπούλο πάντως θὰ προήλθεν ἐκ παρακούματος ἀντὶ τοῦ ὀρθροῦ περδικοπάνο ἢ περδικοφέρο, δι' ὧν συνήθως ἀγρεύονται αἱ πέρδικες, τὸ δὲ τουφέκι πιστεύω ὅτι εἶναι νεώτερα παραλλαγή ἀντὶ τοῦ δοξάρι ἢ σαΐτα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς θὰ εἶχε τὸ ποιημάτιον κατὰ τὴν ἀρχαιότεραν του κυκλοφορίαν.

Ἡ συγγραφέας ἦταν Ἐφύρος Ἀρχαιοτήτων, ἡ δὲ μελέτη δημοσιεύτηκε στὴν **Κρητικὴ Στοά** τοῦ Ἰω. Δ. Μουρέλλου, Ἡράκλειον Κρήτης 1909.

Ἡ ἱστορία τῶν Κοινοτήτων τῆς Κρήτης ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ περιοδικό **Χρονικά**, τεῦχος 39 (Μαῖου 1981)

Μή μέ ρωτᾶς!

Ἔπρεπε νά σηκωθῶ τή στιγμή ἐκείνη καί νά φύγω ἡ μά λυπτήθηκα τό κορμί μου, λυπτήθηκα τό κορμί της, ἔμεινα.

— Πές μου ἕνα τραγουδί σου, εἶπα γιά νά ξεστρατίσω τό νοῦ μου.

Ἐλαμψε τό πρόσωπό της ἡ χαδευτική πολὺ ἡ φωνή της, πικραμένη:

Ξενιτεμένοι πού δέν ἔνωσαν ἀκόμα
κι ἡ ξενιτιά πῶς εἶναι κι αὐτὴ πατρίδα
κι ὅταν καινούργιες πολιτείες περπατούμε, πλάι,
δεξιά μας, ὁδεύει ὡς ἀδερφή ἡ πατρίδα.
Ξενιτεμένοι πού δέν ἔνωσαν ἀκόμα
πῶς ὅταν ἕνας χαμογέλιο μᾶς χαρίζει,
στὴν ξενιτεμένη τὴν καρδιά μας τὸ ἄσμα τῶν ἀσμάτων ἀρχι-
νίζει.

Τὰ μάτια της εἶχαν θουρκώσει.

— Κλαῖς; ἔσκυψα ἀπάνω της καί τὴ ρώτησα.

Ἵπου κι ἂν ἀγγίξεις ἕναν Ὁθραῖο, ἀποκρίθηκε, εἶναι πληγῇ.

3 τοῦ Ὁχώθρη. Νά μπορούσε ἀλήθεια ὁ ἄνθρωπος νά διατη-
ρῇ τό μεθύσι, νά ἔαν ὁ Διόνυσος παντοδύναμος Θεός! Μά
γρήγορα τό μεθύσι σκορπᾷ, καθαρίζει ὁ νοῦς, κι οἱ σάρκες οἱ
ζεστές, οἱ στερεές, ξαναγίνονται φαντάσματα. Τό μυαλό
μου τὴν ἄλλη μέρα σηκώθηκε, μέ κοίταξε μέ καταφρόνια κι
αὐστηρότητα: «Ἄπιστε, ἀσυνάρτητε, προδότῃ» μού φώναξε
«ντρέπουμε νά ζῶ καί νά ὁδοιπορῶ μαζί σου» ὁ Βούδας
μπορεῖ νά σέ συγχωρέσει, ἐγὼ δέν μπορῶ μὴν ξαναμπεῖς
στὴν πορτοκαλί παγίδα».

Ὅμως πρῶτῃ ξαναπῆρα πάλι τὸν δρόμο, ξαναπῆγα στό Συν-
ἔδριο κοίταξα, δέν εἶδα πουθενά τό πορτοκαλὶ χρῶμα, ἔκαμα
νά χαρῶ μά δέν μπόρεσα. Ἄκουσα πάλι τὰ μεγάλα λόγια,
πολλοὶ πεινούσαν κι ἔτρωγαν μῆλα, ἄλλοι ἔσκυβαν, δέν ἔχα-
ναν λόγο κι ἔγραφαν. Ἄξαφνα ψυχανεμίστηκα πίσω μου, σά
μιὰ ζεστὴ ἀνάσα, ἕνα πρόσωπο νά μέ ψάχνει καί νά καρφώνει
ἀπάνω μου τὰ μάτια. Στράφηκα καί τὴν εἶδα στό βάθος τῆς
αἰθούσας ἑφορῶσε ἕνα φτωχικὸ σάλι, λαδί σκούρο, μέ σηκω-
μένο ἕνα μαδημένο γούνινο γιὰ καί γιατί ἔκανε κρῦο μού
χαμογέλασε, καί τό πρόσωπό της ἔλαμψε σά μαρμάρينو κε-
φάλι στόν ἥλιο.

Δέ στράφηκα πιά νά τὴ δῶ, ἔκαμα νά φύγω, μά μέ πρόλαβε
στό διάδρομο μού ὤκε ἕνα βιβλιαράκι τῆς ποιήματα, καί
γελοῦσε, χοροπηδοῦσε δέν εἶχε σκορπίσει τό χτεσινὸ της
μεθύσι. Μά ἐγὼ διαζόμενος νά χωρίσουμε καί νά φύγω τὴ
στιγμὴ πού ἔσκυβα νά τῆς δώσω τό χέρι, εἶδα τὰ μάτια της νά
μέ κοιτάζουν ἐρωτηματικά, ἀθέβαια, μέ ἀνάλφρο τρόμο τὸ
σῶμα της εἶχε ἀκόμα πιὸ πολὺ μικράνει, μαζεύτηκε καί καμ-
ποῦριασε σκίσηκε ἡ καρδιά μου ἀπὸ συμπόνια. Τὴν ἄρπαξε
ἀπὸ τίς πλάτες καί τῆς ζύμωσα τοὺς λιγνοὺς ὤμους — φώναξε
ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση καί τὸν πόνο, ἔκαμε νά ξεφύγει.

— Γιατί μέ κάνεις καί πονῶ;

— Γιατί ὅσαι ἀπὸ ἄλλο χῶμα, γιατί ἔχεις ἄλλο Θεό, κι ὅλη τὴ
νύχτα ἐσένα συλλογίζουμαι καί ἤθελα νά σέ ρωτήσω, μά νά
πεῖς τὴν ἀλήθεια.

— Γιατί νά μὴν πῶ τὴν ἀλήθεια; Δέν τὴ φοβοῦμαι εἰμαι
Ὁθραῖα.

— Τί σοῦ παραγγέλλει ἐσένα ὁ Θεός σου; ποῖο χρέος σοῦ
δίνει; Πρὶν πάμε πιὸ πέρα, αὐτὸ πρέπει νά ξέρω.

— Τό μῖσος, τό μῖσος, τό μῖσος — νά τό πρῶτο χρέος. Εἶσαι
εὐχαριστημένος;

Τό πρόσωπό της ἀπότομα εἶχε παραμορφωθεῖ τὰ χοντρά
χεῖλιά της εἶχαν σωπάσει μά ἔτρεμαν ἀκόμα. Πίσω ἀπὸ τὴ
ῶραῖο μελαχρινὸ πρόσωπο φάνηκαν μιὰ ἀνοιχτὴ μασέλα τί-
γρης καί δύο κίτρινα μάτια.

— Εἶσαι εὐχαριστημένος; Ξανασοῦριξε προκλητικά.

Θυμήθηκα τό λόγο τοῦ Βούδα: Ἄν ἀπαντοῦμε στό μῖσος μέ
τό μῖσος, ποτέ δέ θά σθῇσαι ἀπὸ τὸν κόσμον τό μῖσος.

— Τό μῖσος, ἀποκρίθηκα, εἶναι ὁ δούλος πού πάει μπροστὰ
καί καθαρίζει τὸ δρόμο νά περάσει ὁ ἀφέντης.

— Ποιὸς ὁ ἀφέντης;

— Ὁ ἔρωτας, ἡ ἀγάπη.

Ἡ Ὁθραῖα γέλασε σαρκαστικά.

— Αὐτὰ μπερδεύει ὁ Χριστός σας ἔμας ὁ Γεχωθᾶς προσ-
τάζει: δόντι σοῦ ἔγαλαν, μασέλα νά θγάλεις! Εἶσαι ἀρνί, εἰμαι

λύκαινα λαθωμένη, δέν μπορούμε νά σμίξουμε ἡ καλὰ πού τό
καταλάβαμε προτοῦ νά σμίξουν τὰ χεῖλιά μας.

— Τί σοῦ ἔκαμε ὁ κόσμος; γιατί θές νά τον γκρεμίσεις;

— Δέ πείνασες τοῦ λόγου σου, θαρρῶ, ποτέ δέν κοιμήθηκες
κάτω ἀπὸ γεφύρι ποτέ, δέ σοῦ σκότωσαν σέ προγκρόμ τὴ
μᾶνα σου, δέν ἔχεις λοιπὸν δικαίωμα νά ρωτᾶς. Ὁ κόσμος
ἐτοῦτος, ὁ δικός σου, εἶναι ἄδικος, ἄτιμος, μά ἡ καρδιά μας
δέν εἶναι καὶ θέλω νά βοηθήσω κι ἐγὼ τοὺς συντρόφους μου
νά τὸν γκρεμίσουμε καί νά φτιάσουμε καινούριο, πού νά μὴν
ντροπιάζει τὴν καρδιά μας.

Περπατούσαμε κάτω ἀπὸ τὰ γυμνωμένα δέντρα, μερικά
φύλλα πού κρέμουνταν ἀκόμα στὶς κορφές, παγωμένος ἀνε-
μος φυσοῦσε, τὰ μαδοῦσε καὶ κάθιζαν ἀπάνω στὰ κεφάλια καὶ
τοὺς ὤμους μας. Ἡ μπλούζα ἦταν μπαμπακερή, τὰ γάντια
τρυπημένα, ἡ Ὁθραῖα τουρτούριζε. Μιά στιγμὴ κόχεςα τὰ
μάτια καὶ τρόμαξα νά δῶ πῶς ἔκαιγαν γεμάτα μῖσος καὶ μέ
κάρφωσαν.

«Τί θά ἔχει ὑποφέρει ἡ κοπέλα ἐτοῦτη» συλλογίστηκα «γιὰ
νά μιλᾷ μέ τόσο μῖσος, ποιὸς ἔχει γιατί μιὰ στιγμὴ τρόμαξε
μὴν ἀγαπήσει ἕναν ἄντρα ἀπὸ τό ἐχθρικό στρατόπεδο!»

Τὰ χεῖλιά της εἶχαν μπλαθίσει ἀπὸ τό κρῦο, καταχτυπούσαν
τὰ δόντια της. Ντράπηκα ἔβγαλα τό γούνινο παλτό μου, καί
γρήγορα, πρὶν προφτάσει νά ξεφύγει, τό ῥίξα ἀπάνω στοὺς
ὤμους της τινάχτηκε μέ θυμὸ νά τό πετάξει ἀπὸ πάνω της, μά
ἐγὼ τό κρατοῦσα σφιχτὰ ἀπάνω της καί τὴν παρακαλοῦσα.

Στάθηκε σά νά κόπηκε ἡ ἀνάσα της δέν ἀντιστέκονταν πιά
τό πρόσωπό της αἰγὰ αἰγὰ ξανάπαιρνε τὴν ὁμορφιά του,
ἔνωθα πῶς ἡ ζέστα τοῦ κορμιοῦ μου πού ἔφευγε ἀπὸ τό
παλτό μου ἔμπαινε ἀργά, βαθιά μέσα στό κορμί της καί τὰ
χεῖλιά της κοκκίνιζαν ἀκούμπησε τό μπράτσο της ἀπάνω μου,
τὰ γόνάτα της θά ἔχαν παραλύσει.

— Καλὴ ναι ἡ ζέστα, μουρμούρισε, καλὴ ναι ἄλλάζει ἡ ζωὴ.
«Λίγη ζεστασιά» συλλογίστηκα καὶ κόντευαν νά θουρκώσουν
τὰ μάτια μου «λίγο ψωμί, μιὰ στέγη, ἕνας καλὸς λόγος, καί τό
μῖσος ἀφανίζεται...»

Εἶχαμε φτάσει πιά στό σπιτί της.

— Πότε πάλι; τὴ ρώτησα.

— Πάρε τὴ γούνα σου, εἶπε, τώρα κατάλαβα γιατί μιλοῦν
ὅσοι ἔχουν γούνα ὅπως μιλάς πᾶρ τὴν, γιατί κοντεύει ἡ καρδιά
μου νά σθῇσαι.

— Ὅχι ἡ καρδιά σου, Σαρίτα, παρὰ τό μῖσος.

— Ἐνα εἶναι ἡ λογιμένη ἄς εἶναι τό κρῦο κι ἡ πείνα χωρὶς
αὐτὰ, θά ἔχουν θολωμένη πᾶει νά πεῖ, ψόφια. Γεῖά σου!

Δέ μού ὤκε τό χέρι ἔβγαλε ἀπὸ τό τσαντάκι της τό κλειδί
ν' ἀνοίξει.

— Πότε πάλι; Ξαναρώτησα.

Μά εἶχε γίνει πάλι τό πρόσωπό της μιὰ μάσκα κίτρινη καί δέν
ἀποκρίθηκε. Ἄνοιξε τὴν πόρτα, μπῆκε μέσα στό σκοτάδι καί
χάθηκε.

Δέν τὴν ξανάδα.

Κλειστήκα στὴν κἀμαρά μου, ἡ καρδιά μου εἶχε γίνει ἕνα
σακούλι κάμπιες. Ὁ κόσμος ἐτοῦτος εἶχε ξάφνου πάρει
σάρκα καί κόκκαλα, φαίνονταν πάλι ἀληθινὸς, ἀνοῖξαν οἱ
πέντε διψες στό κορμί μου καί φώναζα τό Βούδα νά ῥθει καί
νά ξεορκίσει τὸν Πειρασμό. Σαράντα χρόνια ἀσκήτευε ἕνας
μεγάλος ἅγιος, σαράντα χρόνια δέν μπορούσε νά φτάσει στό
Θεό καὶ στέκονταν ἀνάμεσα καί τὸν ἐμποδίζε ὕστερα ἀπὸ
σαράντα χρόνια κατάλαβε: ἦταν ἕνα σταμνάκι πού τό ἀγα-
ποῦσε πολὺ, γιατί ἔβαζε μέσα τό νερὸ πού ἔπινε καί τό δρό-
σιζε τό ὅσπασε, καί μονομιᾷς ἔσμιξε μέ τό Θεό.

Τό ἔρεα τό σταμνάκι αὐτὸ τό δικό μου εἶναι τό μικρὸ
ἀδάμαστο κορμί τῆς Ὁθραῖας ἂν θέλω κι ἐγὼ νά σμίξω μέ τό
Θεό μου, αὐτὸ τό κορμί, πού μπαίνει ἀνάμεσα, πρέπει νά
ἐξαφανίσω. Ὅταν τρυπᾷ μιὰ ἀγρία σφήκα μέσα στὴν Κυ-
ψέλη νά διαγουμίσει τό μέλι, χιμοῦν ἀπάνω της τ' ἀργατικά
μελίσσια καί τὴ φασκίωνουν ὀλοκορμὶς μέ μυρωδάτη κερόμ-
πολη καί τὴν πνίγουν ἡ δικιά μου ἡ κερόμπολη εἶναι οἱ λέξεις,
ὁ στίχος ὁ ρυθμός, μέ τ' ἅγια αὐτὰ σάθανα θά τὴν τυλίξω τὴ
Σαρίτα, νά μὴ μού διαγουμίσει τό μέλι.

Ἀρχισε τό αἷμα νά χτυπάει στὰ μελίγγια μου, συμμαζῶ
ὀλοῦθε τό νοῦ μου, μάχουμαι νά συγκεντρώσω σ' ἕνα κορμί
σέ μιὰ φωνή, σέ δύο μαῦρα ἀχόρταγα μάτια τὴ δύναμή μου νά
τὰ ξεορκίσω αὐτὰ μέ χωρίζαν ἀπὸ τό Βούδα.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

ΠΟΥ ΕΞΑΓΡΙΩΝΟΥΝ

ΤΟΥΣ ΡΟΔΙΟΥΣ

‘Η τοπική ποδοσφαιρική ομάδα « Π.Α.Ο. Διαγόρας» όργανο ... του Σιωνισμού και τό ‘Ισραήλ έχει θλέψεις στη Ρόδο!

‘Αναδημοσιεύουμε από τις εφημερίδες της Ρόδου «Ροδιακή» και «Μάχη» (17.4.1983) ασχολίαστα δύο δημοσιεύματά τους.

«Η ΡΟΔΙΑΚΗ»

‘Από άθλητικό έντυπο της ‘Αθήνας

ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΙΣ ΥΒΡΕΙΣ

ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΡΟΔΙΩΝ

Γράφει ότι ό ...σιωνισμός εισέβαλε στο Διαγόρα

ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΣ σέ χυδαιότητα, θράσος, κακοήθεια και όπωσδήποτε έθνικά έπιλήψιμο άρθρο σέ θάρος του Ιστορικού Διαγόρα και κατ’ επέκταση της Ρόδου και της Δωδεκανήσου, δημοσιεύτηκε στό χθεσινό φύλλο της εφημερίδας μέ τό όνομα «Φίλαθλος» πού αποτελεί έκδοση της γνωστής σκανδαλοθηρικής εφημερίδας «Αύριανή». Στό άρθρο αυτό ούτε λίγο ούτε πολύ αναφέρεται ότι ό ...σιωνισμός έχει εισχωρήσει στόν Διαγόρα «στά πλαίσια μιās μακρόπνοης πολιτικής τών αμερικανοεβραίων στην ‘Ανατολική Μεσόγειο»!.. Καί όπως ήταν φυσικό, τό δημοσίευμα αυτό προκάλεσε στη Ρόδο όργη καί αγανάκτηση καί σύμφωνα μέ σχετικές πληροφορίες σήμερα πρόκειται νά υποβληθούν μηνύσεις από τόν Διαγόρα, όσο καί από πολλούς συμπολίτες μας σέ θάρος της εφημερίδας αυτής, γιά τό έξοργιστικό καί ύποπτο δημοσίευμα.

Γιά τό θέμα αυτό, ό «Φίλαθλος» αφιερώνει δύο άρθρα στην ίδια έκδοση. Στό ένα μέ τίτλο «Διαγόρας – Έβραίο – Τράπεζα Πίστωσης» καί στό άλλο μέ τίτλο «Ό Διαγόρας στά πλοκάμια του διεθνούς σιωνισμού». Τό τί γράφεται στά δύο δημοσιεύματα, είναι κάτι τό αφάνταστο, αλλά παράλληλα, καί δημιουργεί πολλά έρωτηματικά γιά τούς στόχους του δημοσιεύματος αυτού, πού – όπως γράφει τό έντυπο – θά έχει συνέχεια...

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ νά σημειωθεί ότι τό έντυπο αυτό, από την ημέρα της εκδόσεως του, έχει αποδυσθεϊ σέ μιά συκοφαντική έστρατεία σέ θάρος του Διαγόρα τόσο μέ αρθρογραφία του, όσο καί μέ πολλά ύπονοούμενα, ενώ τό χθεσινό δημοσίευμά του αποτελεϊ τό κορύφωμα της ύποπτης έκστρατείας του. Καί αυτό, έχει πλέον προκαλέσει την όργη όχι μόνον τών Διαγοριδών, αλλά καί όλोकλήρου του λαού, πού κατηγορείται ανοιχτά γιά έθνική μειοδοσία!

Μέ την ύποβολή σήμερα τών μηνύσεων, θά πρέπει ή εισαγγελική άρχή νά διατάξει άμέσως τη σύλληψη τών δραστών καί παραπομπή τους στό αυτόφωρο γιά νά μάθουν νά μήν προσβάλλουν τόσο θάναυσα την Ιστορία του Διαγόρα καί του ροδιακού λαού.

ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ αυτό αναμένεται νά πάρουν θέση σήμερα ό Δήμος Ρόδου καί άλλες όργανώσεις».

«ΜΑΧΗ»

‘Όργανο... Σιωνισμού

είπαν τόν Π.Α.Ο. Διαγόρα

Και ότι τό ‘Ισραήλ έχει βλέψεις στη Ρόδο

«ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΗΘΗΚΑΝ χθές οι Ροδίτες όταν διάβασαν άι τις στήλες άθλητικής εφημερίδος, ότι τό σωματείο ΔΙΑΓΟΡΑΣ δρ ά συνωμοτικά καί προσπαθεί νά έπιτύχει την ένσωματώση της Δωδεκανήσου στό ... ‘Ισραήλ!!

‘Όπως ήταν φυσικό, την πρώτη έκπληξη από τό πρωτοφανές αυτό δημοσίευμα, ακολουθήσε ή αγανάκτηση, ή άηδία, αλλά καί ή περιφρόνηση πός τόν άνώνυμο συντάκτη του άρθρου, ό όποιος ούτε λίγο ούτε πολύ άμφισβητεί τόν πατριωτισμό καί τά ιδανικά τών Ροδιών.

ΤΟ άρθρο πού έχει τίτλο «Ό ΔΙΑΓΟΡΑΣ ΣΤΑ ΠΛΟΚΑΜΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ» δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα «ΦΙΛΑΘΛΟΣ» πού είναι ή άθλητική έκδοση της εφημερίδας «ΑΥΡΙΑΝΗ».

‘Ό συντάκτης του άρθρου είναι τόσο «σίγουρος» γιά την δράση αυτή του Διαγόρα ώστε μεταξύ άλλων γράφει: «Δέν υπάρχει άμφισβησία ότι εκτός τών άλλων ό Διαγόρας βρίσκεται μέσα στό μακρόπνοο σχέδιο του Σιωνισμού, πού φιλοδοξούν πάντα νά ένσωματώσουν την Κύπρο καί τά Δωδεκάνησα στό κράτος του ‘Ισραήλ.»

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ αντιδράσεις του επίσημου Διαγόρα, ήταν νά ζητήσει την συμπαράσταση όλων τών όργανώσεων της Ρόδου, του Δημοτικού συμβουλίου κλπ., άφού τό δημοσίευμα άφορά γενικά όλους τούς Ροδίτες καί ξεφεύγει από τά στενά πλαίσια του «κυνηγιού» πού κάνει ή προαναφερόμενη εφημερίδα γιά άλλους λόγους κατ’ του Ροδίτικού σωματείου.

Πληροφορίες αναφέρουν ότι δέν άποκλείεται μέ τό θέμα νά άσχοληθεί τό Δημοτικό συμβούλιο στην άποψινή του συνεδρίαση, ενώ ό Διαγόρας θά κάνει ανακοινώσεις γύρω από την στάση πού θά τηρήσει αύριο καί μετά την συζήτηση της γνωστής υποθέσεως του στό ΑΣΕΑΔ.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ αναμένονται καί από άλλες όργανώσεις της πόλεώς μας, αλλά καί από γνωστούς Ροδίτες, πού στά χρόνια της κατοχής έκαναν την δική τους άντίσταση από τις τάξεις του Διαγόρα στόν όποιον άνήκαν.»

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΟΔΟΥ

«Τό Δημοτικό Συμβούλιο Ρόδου στην συνεδρίασή του της 19/4/83 μέ άφορμή συκοφαντικά καί άντιεθνικά δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ό Φίλαθλος» μέ ήμερομηνία 18 καί 19/4/83, πού στρέφονται έναντίον στο Ιστορικό καί τιμημένο άθλητικό σωματείο Διαγόρας καί κατ’ επέκταση έναντια στόν ροδίτικο λαό μέ όμοφωνή άπόφαση του:

α) Καταγγέλλει μέ όργη καί αγανάκτηση την άπαράδεκτη ένέργεια της παραπάνω εφημερίδας πού μόνο τό φίλαθλο πνεύμα δέν ύπηρετεί, αλλά στόχους καί σκοπούς τών έχθρών της Ρόδου.

β) Καταδικάζει κάθε προσπάθεια σπύλωσης της τιμής του Ιστορικού σωματείου Διαγόρας πού μέ την πλούσια άθλητική, πολιτιστική καί έθνική δράση του από τά χρόνια ακόμα της κατοχής, έτίμησε όσο κανένα άλλο σωματείο την Ρόδο καί την ‘Ελλάδα γενικότερα.

γ) Διαμαρτύρεται έντονα πός όλες τις άθλητικές καί πολιτικές άρχές του τόπου γι’ αυτή την άνίερη έκστρατεία κατασυκοφάντησης τόσο του Διαγόρα, όσο καί του ροδίτικού άθλητισμού γενικότερα καί ζητά την παραδειγματική τιμωρία κάθε υπεύθυνου, πού ένέχεται σ’ αυτή την ύπόθεση».

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2

ποιήσει κάποιες από τις παραπάνω φιλοδοξίες του. 'Η ιστορία της οργανωμένης Χριστιανοσύνης δεν παρέχει το δικαίωμα σέ κανέναν Χριστιανό να συμπεράνει ότι η 'Εκκλησία του είναι πνευματικά πληρέστερη από όσο η ραββινική αντίληψη που θεωρητικά εγκαταλείφθηκε εδώ και είκοσι αιώνες.

Οι Χριστιανοί σήμερα δεν μπορούν πλέον να δικαιολογήσουν την πεισματική προσήλωση σέ ένα μονόπλευρο πιστεύω όταν αναλογισθούν τους αιώνες σχισμάτων και μία ιστορία που στην πράξη διακωμωδεί το Ευαγγέλιο της αδελφικής αγάπης. Τό Πάσχα μς υπενθυμίζει τη δυστυχία, το θάνατο και την ανάσταση. 'Η εικόνα είναι αυτή της αναγεννήσεως. Κάθε άτομο, κάθε κοινωνία, κάθε Ιστορικός κύκλος πρέπει να υπομείνει την κρίση του καθ' όσον προς την απόλυτρωση. 'Εδώ, βέβαια, βρισκόμαστε πολύ κοντά στο μήνυμα του Πέσχα — την απελευθέρωση από την αλχμάλωσία, τη διαφυγή από την Αίγυπτο, μία πανάρχαια ιδέα ανανεώσεως που γιορτάζεται ετησίως από τους 'Εβραίους, καθώς οι Χριστιανοί προετοιμάζονται για τό Πάσχα.

Τά γεγονότα του περασμένου χρόνου στό Λίβανο άπειλούν νά έκμηδενίσουν κάποιες πρόωρες άναλαμβάνες μιάς Ιστορικής έπανασυμφιλίωσης μεταξύ Χριστιανών και 'Εβραίων που βασίζεται, άναντίρρητα, στό σεβασμό των διαφορών τους αλλά, πρωτίστως, στό ότι μοιράζονται έναν Θεό και μία κοινή παράδοση. 'Ο πόλεμος του Λιβάνου δεν πρέπει νά σταθεί εμπόδιο σ' αυτή την προσπάθεια. Οι Χριστιανοί δεν είναι υποχρεωμένοι νά άσπασθούν όλες της πτυχές του Σιωνισμού, σάν ένα καθαρά πολιτικό κίνημα. Θά πρέπει, όμως, νά άναγνωρίσουν ότι η ύπαρξη ενός 'Εβραϊκού κράτους — όσο διαφιλονικούμενη κι άν είναι η καταγωγή του — άποτελεί ένα άδίαίρετο στοιχείο της υπόστασης, σχεδόν, του κάθε 'Εβραίου, όπως ό ίδιος την άντιλαμβάνεται.

Κατά την περίοδο της Διασποράς, πρίν από τη χειραφέτηση που έβγαλε τους 'Εβραίους από τό γκέττο, ή θρησκεία — ό Νόμος — ήταν εκείνο που τους ένωσε. Σήμερα δεν υφίσταται ομοίομορφη νομική δομή. Οι 'Εβραϊκές διαφορές μεταξύ π.χ. της Ρεφορμιστικής και της 'Ορθόδοξου παραδόσεως έχουν έπιφέρει σχίσματα, όπως και ή Χριστιανική ποικιλομορφία. Ίσως δέ μία μεγάλη μερίδα 'Εβραίων δεν ακολουθεί καμμία συγκεκριμένη θρησκευτική παράδοση. Σήμερα, τό 'Εβραϊκό κράτος άποτελεί τόν συνδετικό κρίκο του αυτοορισμού τους, περισσότερο από κάθε άλλο στοιχείο που έχουν από κοινού. Άν αυτό είναι άδιαφιλονίκητο, θά πρέπει έπίσης νά άποτελεί πηγή άνακουφίσεως για κάθε Χριστιανική σκέψη ότι, ή άγωνία του 'Ολοκαυτώματος συνοδεύθηκε από την νεκρανάσταση του 'Εβραίου, μετά την όποια ή εικόνα του περιπλανώμενου 'Ιουδαίου δεν έχει πιά έκφραση.

'Ο 'Επίσκοπος του Μπίρμιχαμ είναι αυτός που κατά την πρόσφατη επίθεσή του κατά του Χριστιανικού άντισημιτισμού είπε:

«Οι 'Εβραίοι δεν πρέπει νά κρίνονται επειδή παραμένουν 'Εβραίοι' πράγματι, οι έμπειρίες τους σέ δυστυχίες, μέχρι των προσφάτων ημερών μας, τους φέρνουν πολύ κοντά στό μεγάλο μυστήριο της πίστεως μας, τό πάθος, τό θάνατο και την άνάσταση του Χριστού».

«Καμία όμως έκκλησία», πρόσθεσε, «δεν έχει άπαρνηθεί έπαρκώς την άντισημιτική Ιστορία της».

Τό μήνυμα του φετινού Πάσχα πρέπει, ασφαλώς, νά είναι ένα μήνυμα έλπίδας, ότι αυτό μπορεί νά πραγματοποιηθεί. 'Υπάρχουν πολλές ένδείξεις ότι οι Χριστιανοί έπανευρίσκουν τις 'Εβραϊκές ρίζες της πίστεως τους. Τό πνεύμα της ανανεώσεως είναι ζωντανό μέσα στις Χριστιανικές έκκλησίες, σέ όλα τό επίπεδα. 'Υπάρχει μία έντονη έπιθυμία νά ξεπερασθεί τό άμνημόνευτο γεγονός — και από τις δύο πλευρές — ότι ό 'Ιησούς ήταν 'Εβραίος. Άκούγεται μεταξύ των ίδιων των 'Εβραίων άνακαλύπτοντας έκ νέου τόν 'Ιησού μετά τις έχθρότητες της Διασποράς. Άπό της ίδρύσεως του Κράτους του 'Ισραήλ έχουν κυκλοφορήσει από 'Εβραίους περισσότερες εργασίες για τόν 'Ιησού, από όσον κατά τους περασμένους είκοσι αιώνες. 'Ετσι, ό 'Ιησούς, ό 'Εβραίος, μπορεί νά καταστεί τό σί' ίβολο κάποιας άνώτατης ένότητας στην άναζήτηση της αλήθειας άνάμεσα σέ Χριστιανό και 'Εβραίο, όπως Αύτός άποτελεί μεταξύ Χριστιανού και Χριστιανού.

Οι ρίζες του άντισημιτισμού, σάν όλες τις προκαταλήψεις, είναι παράλογες και δεν μπορούν νά άντιμετωπισθούν όρθολογικά. Παρά τό γεγονός ότι κάποιος 'Αμερικανός 'Εβραίος, γράφοντας σχετικά σ' ένα πρόσφατο συμπόσιο περί άντισημιτισμού ύποστήριξε ότι πολλοί 'Εβραίοι προτιμούν νά έξηγήσουν τόν 'Εβραϊσμό τους σάν μία αντίδραση στις προσβολές και τά πλήγματα που τους έπιβλήθηκαν άπ' έξω παρά σάν μία παρόρμηση των έσωτερικών διεκδικήσεων της παραδόσεώς τους. 'Ο άντισημιτισμός άποτελεί βασικά μία άσθένεια των 'Εθνικών. Σχετίζεται περισσότερο μέ τόν Χριστιανισμό παρά μέ τις σύγχρονες μη δογματικές έκδηλώσεις του, σάν μέρος του άγώνα για ίσχύ στην Μέση 'Ανατολή. Βέβαια ό Σιωνισμός άποτελεί, ταυτόχρονα, και μία συνέπεια και μία αίτία του Εύρωπαϊκού άντισημιτισμού. Δεν υπάρχει όμως καμμία άμεση σχέση άνάμεσα στις κοινωνικές έχθρότητες που ξέσπασαν έξαιτίας κάποιας έννοουμένης 'Εβραϊκής ιδιαιτερότητας και του παρανοϊκού άντισημιτισμού που είχε σάν άποτέλεσμα τό 'Ολοκαύτωμα.

'Η ουσία των συγχρόνων σχέσεων μεταξύ Χριστιανών και 'Εβραίων θά πρέπει όπωσδήποτε νά βασίζονται στην άναγνώριση ότι κανένας άπ' αυτούς δεν μπορεί νά διεκδικήσει την ήθική άνωτερότητα. Δεν είναι όμως καιρός για τις Χριστιανικές έκκλησίες νά καταστούν σαφέστερες στην άπάντηση της πρότερης άντισημιτικής Ιστορίας τους; Τό θέμα δεν είναι νά συγχωρέσουν «τους 'Εβραίους» για τη θεοκτονία. Τούτο θά είχε την έννοια κάποιας τερατώδους συλλογικής ευθύνης και θά μπορούσε νά πηγάσει μόνο από κάποιο συναισθημα μεταξύ των Χριστιανών ότι, διά μέσου των αιώνων υπήρξαν τόσο ένοχοι στην άπόρριψη Του Χριστού όσο και οι 'Εβραίοι σύγχρονοί Του. Είναι θέμα άναγνωρίσεως του τεράστιου δώρου μέ τό όποιο ό 'Εβραϊσμός προέκισε τόν Χριστιανικό κόσμο, και της χαρποποίησης για τούτο. Αυτό επίσης θά άποτελούσε μία άνάσταση.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)